

SZAKDOLGOZAT

Kaposi-Domonkos Bernadett

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Neveléstudományi Intézet

Óvodapedagógus alapképzési

szak

A BESZÉDFEJLESZTÉS LEHETŐSÉGEI A JÁTÉKBAN

Belsőkonzulens:

Dr. Vörös Klára Ilona

Egyetemi docens

**Belső
konzulensintézete/t
anszéke:**

Neveléstudományi Intézet,

**Anyanyelvi és
Gyermek kultúra Tanszék**

Készítette:

Kaposi-Domonkos Bernadett

Kaposvár

2024

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, célkitűzés.....	2
2. Szakirodalmi áttekintés	3
2.1 Beszédfejlődés.....	3
2.1.1. Beszédfejlődés szakaszai.....	4
2.1.2. Beszédfejlődést befolyásoló tényezők.....	6
2.2 Óvodai anyanyelvi nevelés, fejlesztés	11
2.2.1. Beszédszlelés fejlesztése	14
2.2.2. Beszédmegértés fejlesztése	15
2.3 Játékok szerepe a beszédfejlődésben	15
2.3.1. Vonatkozások	15
2.3.2. Gyakorló, funkciós játék	17
2.3.3. Konstruáló játék	18
2.3.4. Szerepjáték	19
2.3.5. Szabályjáték	20
3. Kártyajátékok használata az óvodában. Alkalmazott módszerek.....	22
4. Eredmények és értékelésük.....	23
4.1. Dobble kártyajáték.....	23
4.1.1. A Dobble fejlesztő hatása	24
4.1.2. A Dobble kártyajáték megfigyelése a gyakorlatban	25
4.2. SZÓ-KÉP-TÁR óvodai fejlesztőjáték	28
4.2.1. Fejlesztődobozok ismertetése	29
4.2.2. SZÓ- KÉP- TÁR fejlesztőjáték megfigyelése a gyakorlatban	32
5. Következtetések	36
6. Összefoglalás.....	37
7. Irodalomjegyzék	40
8. Táblázatok és ábrák jegyzéke	42
9. Nyilatkozatok	43
9.1 Hallgatói nyilatkozat	43
9.2 Konzulensi nyilatkozat.....	44

1.Bevezetés, célkitűzés

A szakdolgozatomban a témakört olyan területről választottam, mely érdekel, és amelyről szívesen bővíteném ismereteimet. A legfőbb szempontom, a gyermekek beszédfejlődésének bemutatása gyermekek beszédfejlődési zavarainak, hibáinak ismertetése, fejlesztésének lehetőségei az óvodában, melyeket a későbbiekben óvodapedagógusként is alkalmazni tudok majd. A gyermekek beszédfejlődése azért is fontos, mert meghatározza a gyermekek tanulását, jövőjét. A dolgozat első felében szeretném bemutatni a beszédfejlődés menetét, szakaszait, valamint a beszédfejlődést befolyásoló tényezőket. A beszédfejlődés elmaradásának a leggyakoribb formáit és azok okait. Bemutatom a fejlesztési lehetőségeket, s azt, hogy óvodapedagógusként, miként tudom segíteni a gyermekek egyéni és csoportos tevékenységét. A beszédfejlődés óvodáskorban történő fejlesztését azért is szeretném kifejteni, mivel a gyermek iskolába való beilleszkedését, tanulását is befolyásolja, meghatározza. Fontosnak tartom ezért, hogy a beszédfejlődésben elmaradt gyermekek minél előbb és a lehető leghatékonyabb fejlesztést kapják, ami elősegíti a beszédfejlődésüket. A szakdolgozatomban célom annak bemutatása is, hogy a gyermekeknek a beszédfejlődésére milyen hatással vannak a különböző játékok és ezáltal, hogyan fejlődnek. Az értelemfejlesztő kártyajátékok hatását a gyermekek fejlődésére témában keresem a választ arra, hogy a játék miként hat a gyermekek fejlődésére, ezáltal a beszédfejlődésükre. Milyen hatással van a gyermekek beszédfejlődésére a játék és ezen belül megvizsgálom két kártyajáték hatását az óvodában. Célom, hogy a dolgozatomban a különböző játékok, de különösen a kártyajátékok fejlesztő hatásáról írjak, amelyeket az óvodában történő megfigyeléssel is alá kívánok támasztani, vizsgálva a gyermekek játékban való részvételét, a pedagógussal együtt végzett játékok alatt figyelmüket, és azt, milyen módon játszanak vele. A vizsgált óvodában a gyermekek, milyen szabály alapján játsszák a játékokat, figyelmük mennyire kalandozik el, a képhez tartozó szót megtudják-e nevezni? Szeretnék választ kapni arra, hogy a kártyajátékokkal, szóképekkel hogyan lehet segíteni a beszédfejlődést, illetve a logopédus munkáját. Szakdolgozatomban szeretnék a beszédfejlesztés elmaradásának okaira választ kapni. Az óvodákban milyen fejlesztési lehetőségek állnak rendelkezésre. Arra keresem a választ a vizsgálatom során, hogy helyes-e az a felvetés, hogy azok a gyermekek, akiknek nincs szükségük logopédiai fejlesztésre, azok jobban teljesítenek a megfigyelt játékoknál, mint akik logopédiai foglalkozásokon vesznek részt.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1 Beszédfejlődés

Az egészséges csecsemő nem tanulna meg beszélni, olyan környezetben, ahol nem hallja a beszédet, annak ellenére, hogy rendelkezik a beszédképesség kialakulásának lehetőségeivel. A beszédfejlődés feltételeivel a gyermeket körülvevő környezetnek kell rendelkeznie és a megfelelő feltételének a beszédfejlődést kell szolgálnia. Az egészséges gyermek a beszédet a körülötte élőktől veszi át, melyben a közvetlen környezete beszél. Ha a gyermek környezete beszédhibás, vagy tájshólással beszél, akkor a gyermeknél is hasonló beszéd megfigyelhető lesz. A beszéd elsajátításának három feltétele van, melyek az ép idegrendszer, ép hallás és az ép beszédsszervek (*Mongáth –Mongáthné Riener–Vinczné Bíró, 2018*).

A beszédfejlődésnek a szakaszain minden gyermek átmegy, az egyes szakaszokat nem lehet átugrani, kihagyni. Azonban a beszédfejlődésnek a kezdete és lefolyásának az ideje mindenkinél változik. Vannak olyan családok, akiknél a beszéd megindulása az átlagosnál később, vagy korábban történik. Általában a fiúk később kezdenek el beszélni, mint a lányok (*Mongáth – Mongáthné Riener – Vinczné Bíró, 2018*).

Az a gyermek is képes kommunikálni környezetével, aki még nem tud beszélni, ezt nevezzük preverbális kommunikációnak. A beszéd elsajátításával felgyorsul a kommunikáció fejlődése. A nyelv elsajátítása óvoda kezdetéig megtörténik, a szenzitív periódusban. A beszéd, csak emberek között, a gyermeknek felé irányított verbális kommunikációban fejlődik. A beszédfejlődés vannak olyan előfeltételei, melyek nélkülözhetetlenek, melyek a következők: az aktív beszélő környezet, az ép látó-, mozgató-, és halló központ, az emlékezet, a beszédmegértő képesség, a hangképző szerv épsége, illetve a gyermek utánzási vágya (*József, 2012*).

A gyermek beszédfejlődésében való eltéréseket, nyelvi zavarokat, jó, hogyha a szülő észleli, mivel a gyermek beszéd- és nyelvfejlődése egy rendezett folyamat, ezért az eltéréseket először a szülő veheti észre (*Macias – Twyman, 2011*).

2.1.1. Beszédfejlődés szakaszai

A gyermek képes a környezetével kommunikálni már az előtt, hogy beszélni tudna. Az érzéseit, hangulatát, vágyait eltérő sírással, gesztusok és gagyogás segítségével fejezi ki. A gyermek eleinte az édesanyjával kommunikál, ami a gyermek számára egy funkciójáték a hangképzéssel. Az első szavak a későbbiekben az anyjával folytatott interakciókból jönnek létre. A gyermek hat hónapos kora körül kezdi megérteni a környezete beszédét. Ilyenkor a hanghordozás érzelmi színezetét különbözteti meg, a szavak jelentését még nem érti, csak az adott helyzetben tájékozódik. A helyzetek megértése a beszéd egyik összetevője, mely megelőzi a szavak tartalmi megértését *(József, 2012)*.

Az első szavak 10-13 hónapos korban jelennek meg, melyek a gagyogásból jönnek létre. Az első szavak könnyen kiejthetőek, és egy tárgyra, személyre vagy kedvelt cselekvésre irányulnak. Első szó megjelenése után lassan fejlődik a szókincs, másfél éves korra 8-15 szót tudnak, azonban a megértett szavak ennek a többszörösét is eléri. A szociális környezet ad jelentést a gagyogásból létrejövő hangcsoportok bizonyos részének, ezzel a gyermek csak néhány szót képes megtanulni. A szókincsének bővülését utánzással sajátítja el. Ezáltal kialakulnak az egyszavas mondatok *(József, 2012)*.

A szituatív beszéd a beszédfejlődés első szakasza, ez azt jelenti, hogy a gyermek, amiket használ szavakat az egy-egy szituációhoz kapcsolódik. A szakaszra jellemző, hogy az esetek többségében csak a szűk család érti meg a gyermek beszédét. A kontextusos beszéd a következő szakasz, ami alatt a logikai összefüggésekben történő beszédet értjük. Ebben a szakaszban a gyermek szociális kapcsolatai már bővülnek, és a gyermek beszédével kapcsolatban a környezet magasabb igényeket támaszt. Két szavas mondatokban érteti meg magát, sokszor cselekvésbe ágyazva. Ebben az időben már az egyszerű utasításokat megérti. Kedveli a mondókákat és a verseket, mely során tudják gyakorolni az artikulációt és az anyanyelvet. A gyermek a játéktevékenységét egyre többször beszéddel kíséri. A gyermeknek két éves kora körül megjön a beszédkedve, ezáltal ugrásszerűen meggyorsul a beszédfejlődése.

A beszédfejlődés következő szakasza az absztrakt beszéd, amely két és fél éves korban mutatkozik meg. A gyermek ebben a korban már képes a környezetét megérteni, és önmagát megértetni, mert rendelkezik azzal a beszédkészséggel és szókinccsel, amely ehhez szükséges. A szociális kapcsolatteremtés az absztrakt beszédnek a legfőbb feladata. Ezt a korszakot „Mi ez?” korszaknak is nevezzük, melyben a gyermek tárgyi érdeklődése jelenik meg. Nem szabad leszoktatni a gyermeket a kérdésről, mert ha megválaszolatlanul marad egy kérdés,

nem növeli a tudását, és későbbiekben a szülő-gyermek kapcsolat minőségét határozza meg. A verbális intelligencia attól is függ, hogy a beszédet a gyermek környezete mennyire támogatja, milyen szókinccsel, kódrendszerrel rendelkeznek. A nyelvi kódot megkülönböztetjük kidolgozott és korlátozott kódra, melyet Bernstein amerikai kutató fedezett fel. Ahol a gyermek környezete a nyelvi kifejezésben viszonylag kiterjedt tartományból választanak, amikor a gyermekhez beszélnek, a gyermek gazdag, árnyalt, variálható szókinccsel fog rendelkezni. A korlátozott kódot használók, egyhangúbb és egyszerűbb kommunikációt használnak. A korlátozott kódot használó gyermekek az óvodai és iskolai nevelés során a kidolgozott kódot használó gyermekekkel szemben hátrányt szenvednek (József, 2012).

Az óvodáskorban a gyermek beszédfejlődése ugrásszerűen megnő. Mely a sok új ingernek, személyeknek, tevékenységeknek, tárgyaknak, ismereteknek köszönhető. Az új környezet, ismeret, gondolkodásra, majd beszédre készíti a gyermeket. A gondolkodás nyelvi kifejezőeszköze a beszéd, ez a két terület egyszerre fejlődik. Ebből következik, hogy minél többet beszél a gyermek annál jobban fejleszti a gondolkodását (József, 2012).

A háromévesekre még a szituatív beszéd a jellemzőbb, óvodáskorban az idő előrehaladtával pedig fokozatosan átalakul összefüggő, önmagában is értelmezhető kontextusos beszéddé. A kontextusos beszéd akkor alakul ki, amikor már a gyermek gondolkodásának nem feltétele a konkrét cselekvés (József, 2012).

A gyermekeknél 4-5 éves korban megjelenik az első „miért? korszak”. Jellemzője a folyamatos kérdéssor, egyik kérdésből következik a másik, és gyakran előfordul, hogy a sokadik kérdés már nem is köthető az első kérdéshez. Ebben a korszakban a felnőtteknek észre kell vennie a kérdések mögött megbújó motivációt, hogy nem szeretne egyedül lenni a gyermek, és a sok kérdéssel fenntartja a kommunikációs kapcsolatot, hogy a felnőtt mellette maradjon. Azonban, ha a gyermek kérdéseit elutasítják és nem, vagy csak ritkán kap kielégítő választ a kérdéseire, akkor leszokik a kérdésekről, és pszichés problémák is keletkezhetnek a biztonságérzetének elvesztése miatt (József, 2012).

Harmadik életév végén a gyermekek beszédében a főnevek mellett igék is megjelennek, ezáltal megfigyelhetők a két- és többszavas mondatok a gyermek kommunikációjában. Ilyenkor gyakran hibás még a szórend, általában az első helyen a gyermek számára érzelmileg jelentős szó áll. Ezt követően a gyermek beszédfejlődésében megjelennek a határozók, utána

az alárendelt mondatok. Kialakulnak a nyelvtani formák és a szabályok, a gyermek szókincse látványosan megnő, mondatai egyre hosszabbak lesznek a negyedik év végére. Az iskolai élet megkezdésére pedig eléri a gyermek beszéde a normális szintjét (*Mongáth – Mongáthné Riener – Vinczéné Bíró, 2018*).

„A gyermekek 2-3 éves korban többszörös utasításokat is végre tudnak hajtani. Az addigi kétszavas kombinációkból több szavas mondatokat alkotnak, melyek gyakran távirat jellegűek, nem tartalmaznak ragokat, névelőket, egyéb nyelvtani morféákat. Ilyenkor a gyermekek sokat utánozzák a felnőttek mondatait, szókincsük több száz szót is eléri, beszédük egyre érthetőbb a családon kívüli személyek számára is, annak ellenére, hogy számos hang még nem jelenik meg benne” (*Lukács – Kas, 2011: 184*).

„3 és 6 éves kor között nagy mennyiségű fejlődés zajlik a beszédfejlődésben. Egyre bővebb a szókincs, hosszabb és bonyolultabb mondatokat képesek alkotni, és a hangzóhibák eltűnnek. A gyermekek 2,5-3 éves kor körül sajátítják el a nyelvtani szabályok többségét, ekkor még gyakori a szabályok általánosításából eredő hibák, 6 éves korban az efféle hibák ritkábban figyelhetők meg. A szókincsük a gyermekeknek ebben a korban több ezer szóra tehető, a mondatok hossza és bonyolultsága lassan eléri a felnőtt szintet” (*Lukács – Kas, 2011: 184*).

2.1.2. Beszédfejlődést befolyásoló tényezők

A normális beszédfejlődést akadályozó vagy gátló tényezők: a beszéd kifejező mozgás, melynek elsajátítása gyermekkorban történik és utánzáson alapul. Az a gyermek amelyik nem tud utánozni, az nem képes megtanulni beszélni sem. Emellett nélkülözhetetlen a jó beszédpélda. Az egészséges gyermeknek élettani körülmények között hároméves koráig meg kell szólalnia. Ha a hároméves gyermek nem szólalt meg meg, akkor a némasága kezelésre szorul. Az ilyen problémákra időben fel kell figyelni. A nátha, hurutok, megfázások, többszörös középfülgyulladások, okozhatnak átmeneti hallászavarokat. Ilyenkor a gyermek nem hallja tisztán sem a saját beszédét, sem a környezetét, a hangokat rosszul rögzíti, és ezek a hibák megmaradnak a hallászavar megszűnése után is (*Mongáth – Mongáthné Riener – Vinczéné Bíró, 2018*).

A beszédszervek fejlődési rendellenessége a beszédfejlődést akadályozó tényezők közé sorolható, ide tartozik például a szájpadhasadék, ajakhasadék. Az orrhangzós beszédnél a gyermekek többsége hasadt szájpaddal született, de előfordul, hogy lágyszájpadrenyheség

vagy -bénulás miatt beszédhibás. A legsúlyosabb beszédhibák közé sorolható az orrhangzós beszéd (*Mongáth – Mongáthné Riener – Vinczéné Bíró, 2018*).

Az élettani beszédhibák határát a gyermek beszédindulásának kezdete határozza meg. Ezért nagy különbségeket tapasztalhatunk, mert vannak gyermekek, akik másfél éves korukban, mások csak hároméves korukban kezdenek el beszélni. Fontos tudnia a szülőnek, hogy a gyermek mikor mondta ki az első tiszta szavakat, és a mondatokat mikor kezdte mondani, ezeket tisztán vagy pöszén ejtette ki. Amelyik gyerek korán kezdett el beszélni, és még 3-4 évesen is sok hiba hallható a beszédében azt már nem lehet élettani pöszeségnek mondani. Ilyenkor a gyermeknél már nem szűnik meg a pöszeség magától, hanem szakemberhez kell fordulni, és javítani kell. Fontos, hogy beiskolázásra már megvalósuljon a pöszék beszédkorrekciója. A pöszeség oka lehet működési- és szervi pöszeség, kiterjedése alapján pedig általános és részleges pöszeség. A pöszeséget tünete alapján is lehet csoportosítani, melyek a torzítás, hangcsere és a hangkihagyás (*Mongáth – Mongáthné Riener – Vinczéné Bíró, 2018*).

„A beszédfejlődés elmaradásának többféle fejlődési perspektívája, formája van. Késhe a beszédindulás kezdete, a fejlődés lassabb ütemben haladhat, és eltérhet annak minősége. A megkésett beszédfejlődésű gyermeknél lehetséges, hogy pár éven belül felzárkózik a korcsoportjához, azonban az is előfordul, hogy sosem éri el a tipikusnak tekinthető felnőtti nyelvi szintet. Az eltérő kimenetek háttérében különböző okok állhatnak” (*Lukács – Kas, 2011: 203*). A kulturális eltérések és a társadalmi helyzet nagyban befolyásolja a nyelvelsajátítást. Az egyén belső deficitjei okozzák a nyelvi zavarokat. Két esetben lehet nyelvi zavarról beszélni. Az egyik csoportba a genetikai, és egyéb kóreredetű általános fejlődési zavarok, szociális zavarok és a szenzoros zavarok tartoznak. Ide sorolhatók az értelmi fogyatékosággal járó fejlődési zavarok is. Ezekben az esetekben mindig eltéréseket mutatnak a nyelvi fejlődés egyes részein, mely nagyrésztben nincs összefüggésben a környezeti tényezőkkel. A másik csoportba specifikus nyelvi zavarokat soroljuk, melybe azok a gyermekek tartoznak, akiknél nyelvi zavarok jelentkeznek anélkül, hogy ezt az eltérést szenzoros, neurológiai, társas-érzelmi vagy kognitív problémákkal magyarázhatóak lehetnének. Ez a zavar a gyermekeknél gyakori. A specifikus nyelvi zavar úgy vehető észre, hogy a gyermekek korai életszakaszokban eltér a nyelvi fejlődés az átlagostól. Az első szavakat, akár évekkkel később ejtik ki, a tipikus fejlődéshez képest, az életkori csoportjukhoz képest szókincsük elmaradott, és nem zárkóznak

fel hozzá, a későbbi fejlődés során sem. Szókészletük gyarapodása lassú ütemben halad, mely az életkori átlag alatt marad. Jelentős elmaradás figyelhető meg a fonológiai feldolgozásban és a produkcióban, mely megnehezíti a szótanulást és a társas kommunikációt (*Lukács – Kas, 2011*).

A nyelvi zavar diagnózis lehet a korai nyelvi fejlődésben tapasztalható nagy egyéni különbségek, mely 4 éves kor előtt nem mondható ki. Erre az életkorra jellemző, hogy átmeneti fejlődési egyenetlenségről, vagy tartós fejlődési zavarról beszélhetünk (*Kas – Lukács, 2020*).

Nyelvfejlődési zavart jelent, ha a korai életszakaszokban a gyerekek nyelvi fejlődése eltér a tipikustól, ha az első szavakat akár három évvel később ejti ki. A szókincs tekintetében nem zárkoznak fel kortársaikhoz, szókészletük lassan gyarapszik és az életkori átlag alatt marad. A szótanulási nehézség eltérő egyes szófajoknál, ha gyermek kevesebb igét használ. Az igéket, főneveket használja leggyakrabban és a melléknéveket, határozószókat csak ritkán. Sok gyermek számára nehézséget okoz a szavak hangalakjának hallás utáni feldolgozása és emlékezetében tartása, mely megnehezíti a szótanulást. Problémát okoz, ha a gyermek nem tudja társaival sem megértetni magát (*Kas – Lukács, 2020*).

A bölcsődei-óvodai nevelés befolyásolja a gyermekek nyelvi kifejezőképességét nyelvhasználatát, anyanyelvi fejlődését. A kisgyermekkorban, 4 éves korig diagnosztikai kategória a beszédzavarok, hangképzési- és rezonanciazavarok, valamint a nyelvi késés az expresszív nyelvi késés, receptív nyelvi késés. Óvodás korban 4-7 éves korú gyermekeknél már bővül a diagnosztikus kategória beszédfolyamatossági zavarokkal, dadogás, hadarás és artikulációs zavarral, beszédmozgás zavarral, valamint nyelvi zavarokkal (*H. Tóth, 2016*).

A beszédfejlődés már a korai szakaszban is elmaradhat a gyermekeknél, késik a beszéd indulásának kezdete, beszédfejlődés üteme lassúbb és az elsajátított beszéd minősége nem felel meg az életkorának. A gyermekek egy rész az iskoláskor kezdetére spontán vagy kis segítséggel eljut a korcsoportja szerinti beszédfejlődési szintre. Nyelvi késés a nemzetközi gyakorlatban elfogadott kritérium alapján állapítható meg, akkor, ha a gyermek szókincse kevesebb, mint 50 szó, illetve nem használ többszavas közléseket kétéves korában. Fontos, hogy a gyermek környezete időben felismerje a nyelvfejlődési késést, mert a fel nem ismert nyelvi probléma hosszú távon befolyásolja, meghatározza a gyermek fejlődését (*H. Tóth, 2016*).

Kiejtési- és beszédhibák

Fontos, hogy a gyermekek minél előbb elsajátítsák a tiszta kiejtést, mert a beszédhibák akadályozzák a pszichés fejlődésben a gyermeket. Ezáltal beilleszkedési zavarokat okozhat, gátolhatja a tanulásban, olvasás és írás ismereteinek megszerzésében, ami hátrányokat jelent a gyermekek életútjának alakulásában. A beszédhibák, a kiejtési hibák, és azokkal a gyermekekkel való bánásmód, ez a három egymással összefügg. A beszédhiba és a kiejtésihiba között az eltérés foka fejezi ki a különbséget. A beszédhibáról akkor beszélünk, ha a kiejtési normától nagyfokú az eltérés, kiejtési hibáról pedig, ha kisebb fokú az eltérés. A beszédhiba egy összefoglaló név, melyhez a hangképzés, a hangsúlyozás, a hanglejtés stb. torzulásai tartoznak és eltérnek a normakövető kiejtés követelményeitől. Azt a kiejtészavart mondjuk beszédhibának, mely korrigálható vétségként állapítható meg, hangok artikulációjában, és a beszéd folyamat egészében (H. Tóth, 2016).

Kiejtési hibáknál a nyelvjárási ejtés nem tekinthető hibának. A legáltalánosabb kiejtési, hangképzési vétségek közé tartozik a magán- és mássalhangzók időtartamának szabálytalan érvényesítése, az „a” illabiális képzése, az „e” éles kiejtése vagy ajakkerekítésbe hajló artikulációja, az „á, é-be” mosódása, az orrhangzós artikuláció, a „v” két ajakkal történő képzése, enyhén pergetett „r”, a „t” hang hátrább történő képzése. Kiejtési zavar még a ritmustalan pattogó beszéd és a zárt szájú beszéd is egyre gyakoribb. A beszédhibákat sokszor fogyatékoságnak tekintik, szellemi visszamaradottságnak, ezért fontos, hogy a pedagógus beszéde, kiejtése normakövetésre alkalmas, mintaszerű legyen. A beszédhibák körébe a hangadás és a hangképzés hibáit sorolhatjuk, ilyen a hangszalagok túlságos erőltetettsége, a testtartás természetellenes feszessége, renyhessége, idegrendszeri megterheltség és a modorosság, pöszeség, valamint a beszédritmuszavar, dadogás, hadarás. A beszédhibák rendszerint szervi eredetűek, egy részük azonban lehet funkcionális eredetű (H. Tóth, 2016).

Beszédfolyamatossági zavarok

A dadogás az esetek többségében hatéves kor előtt jelenik meg. A beszédben megakadásokat, hangismétléseket okoz a légzési, artikulációs és hangadási zavar. Az élettani dadogás átmeneti tünet lehet beszédfejlődés során, mely 2-3 éves korban alakul ki. Háttérében a beszélőszerv motoros ügyessége és a beszélőkedv közötti egyensúly felbomlása áll. A két-három éves gyermek beszédfejlődés természetes jelensége a megszakítottság, a nem folyamatos beszéd. Ha a gyermek környezete jól reagál a problémára, akkor szakember segítsége nélkül is

rendeződik az élettani dadogás. Súlyosabb esetekben a beszéd folyamatosságát görcsös megakadások szakítják meg, a dadogó gyermekeknél zavar keletkezik a légzés, a hangképzés, a mimika és a gesztikuláció összerendezettségében, ennek az a következménye, hogy beszéde szaggatottá válik, ritmusa szétesik. A hangképzésben a gyermek az egész testével vesz részt, a légzés egyenletlenné válik, izmai megfeszülnek dadogás során. A beszédet kísérő kóros együtt mozgások gyakoriak, főként a mimikai izmok területén lépnek fel, de kialakulhatnak a törzs, nyak, és a végtagok területén is. A dadogó gyermek kommunikációja beszűkül, mert szorong a beszédhelyzetektől, kerüli azokat a szavakat, hangokat, melyek számára nehézséget okoznak. Beszédét sok tényező befolyásolja, ilyen például a pszichés állapota, beszédszituáció, melyben beszélni kell, fáradtság. Idegen környezetben általában rosszabbul beszél a dadogó gyermek, mint a megszokott közegében. Két típust különböztethetünk meg a tüneteket megfigyelve, klónusos és tónusos dadogást. A klónusos dadogáskor a gyermek ismétli a szavak kezdőhangját vagy szótagját. Tónusos dadogáskor pedig nem tudja elkezdni a gyermek a szót, a hangképzés időtartama növekszik, teste merevvé, görcsössé válik. Ennek a két típusnak a kombinációja is előfordulhat, ilyenkor beszédszituációtól függően vagy az egyik, vagy a másik dadogási jelenség jelentkezik. A dadogó gyermek kezelését pszichológus és logopédus végzi (Rosta,2018).

A hadarás a beszédfolyamatosságának sajátos zavara, melynek a jellemzői a felgyorsult beszédtempó, a kapkodó beszéd, a fokozott beszédkészítettség és az egyenletlen légzés. A beszédzavar a már jól beszélő 4-7 éves gyermekek esetében diagnosztizálható. A hadaró gyermek beszédkészítetése nagy, ezáltal gyorsan, sokat és ritmustalanul beszél, szinte lélegzetvétel nélkül mondja a szavakat, beszéd közben gyakran nyugtalan. A gyermekben általában nem tudatosul a problémája, ezért nem zavarja a beszédhibája. Hadaró gyermek beszéde számára megszokott környezetben gyorsabb, idegen közegben pedig lelassul. Ezek a gyermekek gyakran tűnnek figyelmetlennek és szórakozottnak, mert többnyire nem tudnak a beszélgetőtársaikra figyelni, a hallottakat nem tudja teljes mértékben feldolgozni, ennek eredményeképpen a válaszaik pontatlanok. A hadaró gyermekkel logopédus és gyakran pszichológus is foglalkozik (Rosta,2018).

A diszfónia lehet organikus eredetű vagy funkcionális, amely a zöngéképzés zavara, hangminőség hallható elváltozása. Óvodáskorban a hang rekedtes színezetű, fátyolos lesz és elveszti eredeti karakterét. Szervi okok és túleröltetett, túlfokozott hangképzés is állhat a fátyolos hangképzés hátterében. Az erőltetett hangképzéshez, a hangcsomók kialakulásához, a

hangszalag megvastagodásához és hangmélyüléshez vezetnek, ha a gyermek egész nap próbálja túlkiabálni az óvodai csoportot, mely idő alatt a gyermek gégeje nem bírja a folyamatos megterhelést, ilyenkor a szorongó gyermek feszültté válik. A gyermek beszédhangszíne eltér az átlagostól, a hangerő csökken a hosszantartó rekedt hang miatt, beszéd közben pedig a nyakizmok megfeszülése érzékelhető. Foniáter szakorvos és logopédus együttesen végzik a diszfóniás gyermekek kezelését (Rosta,2018).

2.2. Óvodai anyanyelvi nevelés, fejlesztés

Az óvodapedagógusok olyan gyermekekkel is foglalkoznak, akiknek kommunikációs képességük korlátozott. Ezért fontos, hogy a gyermekeknél előforduló képességek időben felismerésre kerüljenek és szakember bevonásával a gyermekek minél hamarabb fejlesztésre kerüljenek (Vasíková – Záková, 2017).

Az óvodás korú gyermekek életkori sajátosságait figyelembe véve dolgozták ki az óvodai anyanyelvi nevelés módszerét. Az életkori sajátosságon kívül még figyelembe vették az óvoda tárgyi és személyi feltételeit, a nevelési programban található foglalkozási köröket, a gyermek aktivitását, tevékenységét és az óvodai élet mindennapjainak tevékenységi formáját. Óvodás korú gyermekek életkori sajátosságaik szerint a foglalkozások körébe beépíthető a nyelvi kommunikációs készséget fejlesztő program. A program tartalmazhat népi játékokat, mondókákat és néhány új játékot, célja a gyermekek beszélőkedvének, kommunikációs igényének növelése, mely lehetővé teszi a beszédkészség fejlesztését. A gyermek a környezetéből (család, óvoda) érkező ingerek közül választja ki azokat, amelyek érzelmileg közel állnak hozzá, felhívják figyelmét. Cselekedeteit érzelmei határozzák meg, a felnőttekhez fűződő érzelmi kapcsolat az indíték és a közeg cselekedeteihez. Jellemző tevékenységformája a játékos cselekvés. Az óvodáskorú gyermek életkori sajátosságai alapján a nyelvi kapcsolatteremtő kifejezéseire, beszédére jellemzők:

1. Elbeszéléseikben egy-egy kiragadott részlet, ami számára a legfontosabb, legérdekesebb kap hangsúlyt. Mondanivalójában a felhasznált idő szerint hol bőbeszédű és szerteágazó, vagy csak éppen felsorolás jellegű.
2. A 3-6 éves gyermek eleinte a felnőttel lép kapcsolatba, a gyermek megnyílik, kifejezi gondolatait, érzelmeit, majd ezt követően lép kapcsolatba a kortársaival.
3. A beszéd és a mozgás, a ritmus, az érzelmek kapcsolatára utalnak a gyermekek által

kedvelt egyszerű ritmikus mozdulatsorok, mondókák, nyelvtörő játékok, melyeket funkcióöröm kíséri (Sugárné Kádár, 1986).

Sugárné dr. a Kádár Júlia által létrehozott program öt egymásra épülő témakört ölel fel. Ezek a következők: 1. Ritmus és mondathangsúly felfogása és követése: célja ritmus, ritmusváltozás és mondathangsúly jelentésének felfogása. A ritmusnak igen nagy szerepe van a kommunikáció létrejöttében, eredményességében. A ritmikus szöveg gyakorlása fejleszti a memóriát, a beszédkészséget és érzelmi differencializáció is megfigyelhető a pedagógiai tapasztalatok alapján (Sugárné Kádár, 1986).

2. A beszédhang, a szókincs és a mondatalkotás: a szociális körülmények befolyással vannak a fejlődés ütemére. Az életkor előrehaladtával a tapasztalat mennyiségével, a gyakorlottsággal fejlődik a gyermek. Az óvodás gyermekeknek bizonytalan, szaggatott, kiegyensúlyozatlan a mondat- és szövegalkotása (Sugárné Kádár, 1986).

3. A látási, hallási és motoros információk nyelvi és grafikus feldolgozása: ide tartozik a képleírás, ahol a gyermeknek a vizuális élményt meg kell fogalmaznia, nyelvi jelekbe áttenni. A mesefolytatás szóban és rajzban a különböző korcsoportokban rajzaikból is következtetni lehet anyanyelvi szintjükre, mivel minél alacsonyabb szinten vannak, annál inkább kevésbé fejezik ki gondolataikat a témával kapcsolatban. A mesereprodukció a közvetlen és közvetett úton közölt mese megértése és feldolgozása (Sugárné Kádár, 1986).

4. A dialógus néhány elemének felismerése és használata: a párbeszéd ritmusát a váltakozó információközlés adja, és a másakra való reagálás, melynek egyik fejlesztése a dialogikus népi játékok használata (Sugárné Kádár, 1986).

5. A beszélő, kommunikáló társ szándékának és viselkedésének megértése: a cselekvés, történés összefüggéseinek és a társ szándékának felismerése, ebben az esetben a testhelyzet, a mozdulatsor, cselekvéssor nyelvi megragadása a cél (Sugárné Kádár, 1986).

Az anyanyelvi képességek fejlesztéséhez, szükséges a gyermek aktuális fejlettségi szintjének megismerése. A reális helyzetkép, a prevenció megtervezése, mely az eredményes fejlesztés alapja. Az első az objektív adatgyűjtés, mérés. A megfigyelés a gyermek számára nem jelent külön feladatot, csak az óvodapedagógus részére. Ha a megfigyelés nem ad elég információt, akkor lehetőség van mérőeszközök használatára is. A gyermek képességfejlesztésénél meg kell állapítanunk, hogy a gyermek önmagához képest és az iskolakészültséghez képest hol van elmaradása, illetve hol fejlettebb. Ha a fejlettségi szintje nem megfelelő, és az óvodapedagógus kompetenciáján túlmutat, akkor szakember bevonása szükséges. A szakemberek kimutatták, hogy az óvodáskori fejlesztésnek meghatározó szerepe van a

tanköteles korú gyermekek pszichés fejlődésére. A fejlődés és a fejlesztés egymástól elválaszthatatlan. Az óvodapedagógus fejlesztő munkája közvetett és okokat feltáró legyen (Fonay – Kissné Takács, 2008).

A gyermek anyanyelvi képességeinek fejlődése, fejlesztése szempontjából az óvoda, óvodai környezet az egyik legfontosabb környezet. Nyelvi mintául szolgál a gyermekek számára az óvodapedagógus és az óvodában dolgozók személye, mert szoros kapcsolatban állnak. Az óvodapedagógusnak magas szintű nyelvi műveltséggel kell rendelkeznie. A gyermek fejlettségi szinthez igazodó fejlesztése az óvoda feladata, melynek célja, hogy óvodáskor végére elérje a lehetőségeinek maximumát, ezáltal sikerrel kezdhesse az iskolát. Az óvodában a szociokulturális helyzetből adódó hiányosságok leküzdhetők, az anyanyelvi hátrányok behozhatók rendszeres, tudatos fejlesztéssel. Fontos szerepe van még a beszédfejlődésben az óvodai gyermekközösségnek. Egymástól is tanulnak a gyermekek, mintát mutatnak, a csoportba járó gyermekekkel való kapcsolat és a játék nagyban befolyásolja a beszédfejlődést (Fonay – Kissné Takács, 2008).

Az óvodapedagógus feladata kettős, mert rendelkeznie kell tudatos gyermekismerettel és tudatos fejlesztőmunkát kell végeznie. Sokféle fejlesztési lehetőség, módszer áll rendelkezésre az anyanyelvi képességek fejlesztéséhez. Akkor lesz sikeres a fejlesztés, ha minden esetben játék vagy játékos. A fejlesztő munka lényege, hogy rendszeres legyen, és minden alkalmat használjunk ki. Nem korlátozódhat csak beszélgetésre, mesélésre az óvodában az anyanyelvi fejlesztés, nagyon fontos, azonban nem elegendőek. Az óvodai élet minden pillanatában jelen van. Az anyanyelvi fejlesztés minden nap szervezett tevékenység, játék keretein belül vagy célzott anyanyelvi fejlesztés során történjen. Az óvodapedagógusnak ismernie kell a gyermekek által bejárt fejlettségi szinteket, az utat, amit bejárnak az anyanyelvi fejlődésük során. Ezáltal időben felismerheti a lemaradásokat, esetleges zavarokat. Időben tud segíteni, ha kompetenciáját meghaladja a fejlesztés mértéke, akkor szakemberhez tudja irányítani a gyermeket (Fonay – Kissné Takács, 2008).

Az anyanyelvi nevelés feladatai: A verbális és nonverbális információk befogadására, megértésére képessé tenni a gyermeket. Gondolatait, saját érzéseit képes legyen kifejezni a gyermek. Rendelkezzen gazdag szókinccsel, minden szófajt és változatos mondatszerkezeteket használjon. A beszédhibák kialakulását megelőzni, élettani beszédhibákat javítani, kialakult beszédhibákat felismerni, melyet szükség esetén logopédus segítségét kérni (Fonay – Kissné Takács, 2008).

Az óvodapedagógusnak a fejlesztés megkezdése előtt meg kell győződnie arról, hogy ép-e a gyermek hallása, érzékelése- észlelése az életkori mutatóknak megfelelő-e, beszédmegértése életkorának megfelel, az észlelt lemaradás miben nyilvánul meg, egyéb zavar észrevehető-e a gyermeknél, érinti-e a kommunikációs szintet a zavar, milyen fejlesztésre van szüksége a gyermeknek, a gyermeknek szükséges fejlesztés megoldható-e a család és az óvoda összefogásával, esetleg szükséges-e logopédus (Fonay – Kissné Takács, 2008).

A fejlesztéshez az alábbi feltételek nélkülözhetetlenek: nyugodt légkör, érzelmi biztonság megteremtése. A gyermek figyelmének a felkeltése, ha érzelmileg motivált és érdeklődő, akkor nehezebben fárad el. Figyelembe venni a gyermek fejlettségi szintjét és reális esélyt biztosítani a megoldáshoz, a sikerhez és a megerősítéshez. A gyermek pillanatnyi pszichés állapotának, fáradékonyságának, teherbíró képességének figyelembevétele. Fokozatosan növelni a fejlesztés időtartamát. A fejlesztések egyéni vagy kiscsoportos formában történjenek, hogy a pedagógus állandó kontaktusban, személyes kapcsolatban tudjon lenni a fejlesztést igénylő gyermekkel. Lassú, tagolt, érthető feladatadás. Konkrét megerősítés (Fonay – Kissné Takács, 2008).

2.2.1. Beszédészlelés fejlesztése

A megfelelő fejlettségű beszédészlelés eredménye, hogy a gyermek helyesen tanulja meg az anyanyelv szavainak hangzását, és minél több új szót ismerjen fel. E készség biztosítja, hogy nehézség nélkül tanuljon meg a gyermek olvasni, írni és idegen nyelvet tanulni. Ha nem megfelelő szinten van a beszédészlelése a gyermek életkorához képest, akkor tanulási nehézségeket okozhat számára. Legközvetlenebb és leghatékonyabb módja a beszédészlelés fejlesztésének a mindennapi rutinba ágyazott játékos beszélgetés. A gyermekek szívesen részt vesznek abban a játékban, ahol sikerélményük van, ezért figyelni kell arra, hogy fejlettségi szintjüknek megfelelő, azonban számukra fejlesztő játékot kezdeményezzünk. Minden fejlesztőjáték használatának van egy ajánlott gyakoriság, hogy heti szinten hányszor, mennyi ideig végezzük. Óvodás korú gyermekeknél a játék időtartama 1-5 perc között mozog. Inkább többször kevesebb ideig tartson a játék, mint kevesebbszer hosszú ideig. A fejlesztő játékokat a megadott sorrendben kell alkalmazni, egy játéktípuson csak akkor lehet tovább lépni, ha a gyermek már magabiztosan tudja a feladatot végrehajtani. Amikor a gyermek fejlettségi szintje ott tart, hogy több játéktípust is sikeresen el tud végezni, akkor lehet „ugrálni” a játékok között. A fejlettségi szintjéhez képest magasabb szinten lévő játékot még nem lehet

használni. A beszédészlelés fejlesztésének tizenhat területe van, melyeken a következő sorrendben kell végig haladni: szóismétlés, szóismétlés súgás alapján, hangsor-ismétlés, szógyűjtés I-II-III-IV., szólánc, kígyóhang, motorhang, hangfelismerés, hangkeresés I-II-III., szókígyó, hangidőtartamok (Gósy, 1994).

2.2.2. Beszédmegértés fejlesztése

A beszédmegértés azt jelenti, hogy a gyermek a mások által kiejtett szavak, mondatok jelentését, tartalmát helyesen értelmezi. A mindennapi életben a normál beszélgetések során nehezen vehető észre, ha a gyermeknek fejlődésbeli elmaradása van. A jó képességű, életkorának megfelelő szókinccsel rendelkező gyermek esetén is lehet elmaradott vagy zavart a beszédmegértése. A gyermekek által használt sajátos stratégiák alapján, logikai készséggel kitalálja az elhangzott szöveg jelentését, azonban ez nem elégséges az iskolába a feladatok teljesítéséhez és a tanuláshoz. Minél később derül ki a probléma a fejlődés üteme lassabb lesz. A fejlesztés során a beszédmegértés fejlődése nehezen észrevehető, nem látványos. A fejlesztésvégző személynek kettős feladata van, a helyes stratégia és folyamatműködés kialakítása és a kialakult gátlások csökkentése, megszüntetése. A beszédmegértés fejlesztése egy hosszabb folyamat. Négy csoportba lehet sorolni a fejlesztési területeket, melyek a következők: különböző kommunikációs helyzetek kialakítása, szókincs bővítése, szavak jelentésének értése, mese történetének visszamondása, értésellenőrzés (Gósy, 1994).

2.3. Játékok szerepe a beszédfejlődésben

2.3.1. Vonatkozások

A gyermek örömteli tevékenysége a játék, mely egyben fejleszt is képességeiket, ezért ez a leghatékonyabb eszköz az óvodai nevelésben. A gyermekek számára a játék egy szükséglet, melyet ki kell elégíteni a mindennapokban, ehhez szükség van egy támogató környezetre. A gyermek a játék segítségével tudja az érzéseit, benyomásait feldolgozni. A játék kiteljesedéséhez elengedhetetlen, hogy az óvodapedagógus megteremtse a megfelelő csoportléggkört, helyet, időt, játékeszközöket és lehetőségeket biztosítani a különböző játékformák megvalósításához (363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet).

Ha a játékokban felkeltjük a gyermekek érdeklődését, megfelelő a motiváció és örömmel végzi a játékot, akkor annak mindig van fejlesztő hatása. A játékhoz kell megfelelő fejlettségi szint is, mivel a játékokban át kell lépni határaikat, hogy fejlődjenek *(Tölgyessy, 2023)*.

A játék a gyermeki tanulás alapvető formája. A kisgyermekkorban a játék nagyon fontos, mert ez a legfejlesztőbb tevékenység és leghatékonyabb nevelési eszköz. Az óvodáskorú gyermekek beszédfejlődésében fontos szerepet töltenek be a különböző játékok. A játéktevékenységek során a gyermekek kapcsolatot teremtenek a pedagógusokkal, társaikkal, felnőttekkel, mely biztosítja az empátias megértést, az együttműködési készséget, a tudatosabb, többoldalú kommunikációs viselkedést *(Dankó, 2016)*.

Az egészséges, ép három-hét évesek spontán játékfejlődésében megfigyelhetjük, hogy folyamatosan gazdagodó, kiteljesedő, a pszichológiai érzésüknek megfelelően újabb elemekkel bővül. A verbális, szociális és motorikus tanulásban segít a játék tartalmi fejlődése. A kisgyermek beszédnevelésében a gyermek-felnőtt kapcsolatban az empátia elsődleges szerepet tölt be, mert óvodás korban, sok esetben a gyermeki játék helyettesíti a verbális és a nem verbális kommunikációt *(Dankó, 2016)*.

A gyermekek eleinte magányosan játszanak, ezt követi a párhuzamos játék, ahol egymás mellett játszanak, de nem figyelnek a társuk játékára. Később laza együtt játszás figyelhető meg, végül együttműködő játék lesz a jellemző a tevékenységük során. Ennek a fejlődési folyamatnak köszönhetően jelenik meg a gyermekek életében a társasjáték, mint játékforma *(Millar, 1973)*.

A játéktevékenységek alatt a gyermekeknek az érzelmi intelligenciájuk is jelentősen fejlődik. Melynek egyik fontos eleme a kudarcátírás. A kudarcátírás képessége a kitűzött cél elmaradásának az elviselését jelenti. A kudarcélményeket a gyermekek öt éves koruk körül tudják egyre rugalmasabban kezelni. A kudarcátírást gyermekkorban társasjátékokkal érdemes fejleszteni *(Játéksz pszichológia)*.

A gyermekek beszédfejlődése szempontjából az óvodában történő beszédfejlesztés sok esetben az egyetlen lehetőség, mivel a családok egy részénél fel sem ismerik a gyermek beszédfejlődésben történő elmaradását, beszédfejlődési zavarait. A közoktatási intézményekben folyó fejlesztések teszik lehetővé, hogy a gyermekek koruknak megfelelő fejlődési szintre kerüljenek, főként, ha a gyermekek fejlesztésére a családban nincs igény és lehetőség. A gyermekek a napi időbeosztásukat tekintve is a legnagyobb részt a közoktatási

intézményekben töltik az aktív idő nagy részét, ezért az intézményekben folyó fejlesztések jelentősége egyre inkább előtérbe kerül. A korai felismerés és fejlesztésben nagy szerepük van a bölcsődéknek és óvodáknak. Az iskolaérettséghez szükséges fejlesztések az óvodáskorban kerülnek előtérbe. Az óvodában a játékos beszédfejlesztés lehetővé teheti, hogy a beszédfejlődési zavarokkal küzdő gyermekek megfelelő szintre fejlődjenek az iskolakezdéshez. A játékok segítenek abban, hogy a gyermekek szinte észrevétlenül is fejlődnek, nem megterhelő számukra. A játék öröme és az együtt játszás a beszédfejlődés mellett segíti a közösségben történő alkalmazkodást is (*Dankó, 2016*).

A gyakorlatok a gyermekek otthoni környezetében is minden nap használhatók, ha a szülőnek igénye és lehetősége van a gyermek otthoni fejlesztésére, mivel a játékok könnyen beilleszthetők a családok mindennapi tevékenységébe is. Az óvodában történő 3-4 éves gyermekek életkori sajátosságaihoz a közös játék öröme teszi lehetővé a beszéd megfelelő szintű kialakulását (*Dankó, 2016*).

Charlotte Bühler felosztása alapján a következő játéktípusokat különböztethetjük meg a gyermekkorban:

2.3.2. Gyakorló, funkciós játék

A gyakorlójáték leginkább a 0-2 éves gyermekekre jellemző, de a következő életszakaszokban is megtalálhatók egyes elemei. Funkcióörömet jelent számukra a hangok és ritmikus szavak utánzása, a gyermekek sajátossága, hogy a számukra kedves személy kommunikatív jelzéseit utánozzák. A beszédfejlődés egyik fontos eszköze, a hangokkal, szavakkal való funkciós játék. A gyermek a szavak ismétlését gyakran köti egy-egy mozdulathoz, de a szavakkal való játék a legfontosabb számára. A magyar nyelvben használt magán- és mássalhangzókat, egyes hangcsoportok tiszta ejtését, annak megfelelő artikulációját, helyes hangsúlyát, ritmusát, dallamát és a szavak érzelmi hatását a környezetében elhangzó szavak ismételtetése révén gyakorolja. A gyermek számára kedvelt játék az közös halandzsázás, szavakhoz tartozó játékos mozgás. A beszédgátlások feloldásában nagy jelentőségük van a verbális gyakorló játékoknak. A gyermek a környezetében lévő tárgyakat a manipulálás, és az exploráció révén ismeri meg, annak milyen tulajdonságai vannak, melyet tapintással, látással, hallással, szaglással tud megállapítani. A gyermek általános- és relációszókincse bővül a gyakorló funkciójáték során, ha tevékenységeit, észleléseit megfelelően megnevezi. A gyermek utánozva tanul meg

kijelenteni, kérdezni, metakommunikációs eszközöket alkalmazni, melyben a felnőttek, óvodapedagógus számára a példa. A pedagógusnak a gyermek számára biztosítani kell a funkció gyakorlást és a verbalitás örömét, feszültségoldó hatását, mert a többtárgyas gyakorlójátékok vezetnek el a szerepjátékhoz, mely által a beszédaktivitás kibontakozik (Bühler, idézi Dankó, 2016).

2.3.3.Konstruáló játék

A konstruációs játék lényege az alkotás. Ez a játékforma a fejlődés különböző életszakaszaiban teljesedik ki. A három-négy évesek alkotó játéka leginkább tervezés nélküli, manipuláció figyelhető meg, öt-hat éves korú gyermekeknél céltudatosabbá válik a konstruálás, mellyel a verbalitás igénye nő. A gyermekek az alkotás öröméért alkotnak, konstruálnak, építenek, azonban játékuk gyakran kapcsolódik a szerepjátékhoz. A konstruáló játék fejleszti a beszédet, a problémamegoldó gondolkodást, mozgáskoordinációt, a kreativitásnak, kezdeményező képességnek, az alkotó fantáziának és a nagyfokú önállóságnak köszönhetően.

A játék tevékenységekben a társaival együtt alkotva kommunikációs helyzeteket alakítanak ki, melyben a terveiket megosztják egymással, megvitatják a játék alakulását, kimenetelét, kérdeznek, válaszolnak egymásnak. A konstruáló játékban nélkülözhetetlenek a különféle játékeszközök, melyek lehetnek tematikus-, polifunkcionális játékszerek és különböző anyagfélésegek, környezetükben lévő tárgyak, eszközök is. A három- négy éves gyermekek konstruáló játékában még sok a manipulációs elem. A négy-hat évesek azonban már többféle anyagot használnak, gyakran több napon át is folytatják ugyanazt a játékot. A játék folyamán a játékban résztvevők (pedagógus, gyermek) kérdez, problémafelvetéseket vitatnak meg, monologizálnak, megbeszélnek a következő lépést, feladatot, reagálnak metakommunikatív jelzésekre. A konstruáló játékok során fejlődik a szem-kéz koordináció, látás, hallás, tapintás percepció, ami a beszédfejlődés biztosítója. Gyakorolják a téri elhelyezkedés relációit, a rész-egész viszonyát tanulják és tapasztalják, megtanulnak matematikai kifejezéseket, megismerik az eszközök nevét, tulajdonságát, használhatóságát, mely megjelenik a verbális kifejező eszköztárukban. A gyermekek játékuk közben gyakorolják a változatos élethelyzetekhez tartozó szóbeli szövegalkotást, alkalmaznak különböző nyelvi formákat és használják az emóciókat kifejező nyelvi megfogalmazásokat, annak nonverbális eszközeit. A konstruáló játékok folyamán a három-négy éves gyermekek cselekvésüket hangos beszéd követi, nagyobbaknál a cselekvések, gondolatok egyre inkább belsővé válnak, de a

felnőttekkel, társakkal való kommunikáció nem marad el, kontextusos beszédtevékenységük fejlődik (*Bühler, idézi Dankó, 2016*).

2.3.4.Szerepjáték

A gyermekek a szerepjátékot belső késztetésekre, tapasztalatok, vágyak, elképzelések hatására kezdik játszani. Elősegíti a szociális kompetencia gazdagodását. A játék tevékenység alatt nő a társakkal való kommunikáció igénye, és fejlődik a társaik iránti érdeklődése. A gyermekek kinyilvánítják igényeiket, meghatározzák a szabályokat, megpróbálnak érvényt szerezni, vagy háttérbe szorítani azokat a játék alkalmával. A szerepjátékban jellemző a történetek, cselekmények egymás alá rendelése, tapasztalatok, élmények felelevenítése, a bővülő cselekménymozzanatok által a kognitív kompetencia növekedése. Ezek serkentik a gyermek beszédaktivitását, szociális fejlődésében a beszédfejlődését. A szerepjátékban lehetőség van a felnőtt-gyermek, gyermek-gyermek között létrejövő kommunikatív kapcsolatok kibővülésére, párbeszédre, kérdésen és válaszon alapuló változatos témájú beszélgetésekre, szerteágazó információszerzésre, különféle interakciókra, beszéd sokoldalú gyakorlására. A szerep adta lehetőségeket az óvodás korú gyermekek kettős tudattal élik át, így a témához kapcsolódó beszéd- és kommunikációs formákat is. A három-négy éves gyermekeknél a szerepjáték kiváltó oka a kommunikációs igény lehet, mert ilyenkor a játékában a manipuláció, a tárggyal végzett cselekvés fontosabb a történetnél, szerepnél. Ebben a korban a gyermek eljátszsa az élményeit, vágyait, mert még nem tudja szavakkal kifejezni. A korai szerepjáték a felnőtt-gyermek kommunikációja jellemzi. A három-négy éveseket az óvodapedagógus-gyermek beszédkapcsolata segíti, hogy a gyakorló játéktól a szerepjátékig eljussanak. Óvodáskorban a játéktémák különböző életkorban megismétlődnek, ilyenkor megfigyelhető, hogy a játék tartalmában és formájában is új elemekkel bővül, mely észrevehető a gyermek által használt szavak, mondatok és metakommunikatív eszközök színes felhasználásában. A négy-öt éves gyermekeknél a játékeszköz és a képzelet válik fontossá, ami motiválja őt a szerepjátékra, a gyermek játéka során használt eszközzel már a funkciójának megfelelően használja. Öt- hét éves gyermekeknél a szerep hordozza a témát, a szerep a legfontosabb, mellyel azonosulva keres a játékához megfelelő tevékenységi formákat, eszközöket és nyelvi kifejezőeszközöket. A játéktudat lehetővé teszi szerepjáték során, hogy a gyermek „kiszól” a felnőttnek, majd játszik tovább, mintha semmi sem történt volna.

A több napig eltartó játéktéma, a játék tartalmának köszönhetően a legváltozatosabb

kommunikációs helyzeteket kínálja. Ezekben a szerepjátékokban több téma összekapcsolása, kibontakozása teszi lehetővé a nyelvi-kommunikációs készség változatos gyakorlását. A gyermekek beszédkedvének fokozására is alkalmas a szerepjáték. Melyben a spontán beszéd a jellemző. A spontán beszéd formái mutatják meg a gyermek élményeit, tapasztalatait, mesevilág iránti érzékenységét és a játékosságát. A szerepjátékban többféle jelrendszer segítségével megy végbe az információk cseréje, közlése. Az óvodás a játékhoz kapcsolódó beszédben gyakorolhatja a hangok kiejtését, morfémák helyes használatát, az igeragozást, igeidők, igemódok használatát, szófajok sokféleségét és a mondatalkotás szabályait. A gyermek számára az óvodapedagógussal folytatott párbeszéd lesz a minta arra, hogy hogyan kell a társakkal hosszan kommunikálni. Óvodapedagógus fontos feladata a spontán kezdeményezett szerepjátékban rejlő beszéd- és kommunikációs képességfejlesztési lehetőségeket kihasználni, a gyermekek beszédaktivitását fokozni *(Bühler, idézi Dankó, 2016)*.

2.3.5.Szabályjáték

A szabályjátékban a szabálykövetés hiánya főként a legkisebbek körében figyelhető meg, ennek oka lehet, hogy a gyermek számára a korának nem megfelelő szintű a játékhoz tartozó szabály. A szabályjáték során fontos, hogy a gyermek korának megfelelő nehézségi szintű szabályt alkalmazzunk. Ha a gyermek fejlettségi szintjéhez képest nehezebb játékot adunk, akkor a gyermek nem fogja érteni a szabályt, így a betartással is problémák lesznek *(Elkonyin, 1983)*.

A szabályjáték lényege, hogy a játékszabályokat betartsák. A játék öröme a szabályok betartásából fakad. Szerepet kapnak a gyermek életében az óvodapedagógus által kezdeményezett játékok, ilyen a szabályjáték is. Melyek a tanulás fontos módszereiként jelennek meg a gyakorlatban a különböző tevékenységekhez kapcsolódva a gyermek spontán „igazi játéka” mellett. A játékban a szabály vonatkozhat időre, helyre, adott mozdulatokra, csoportra és egyénre, illetve szövegre is. A gyermekek beszédészlelésének és beszédmegértésének fejlesztésében fontos szerepet töltenek be a különböző szabályjátékok, a verbális és a nem verbális kommunikáció eszközeinek alkalmazásában. A szabályjátékoknál az óvodapedagógus feladata, hogy pontosan, röviden, tömören ismertesse, bemutassa a játékszabályokat. Többször is megismételhetjük a szabályt, ismert játék szabályait gyermek is elmondhatja, ha elakad, az óvodapedagógus kisegíti. A

vezényszavak, instrukciók legyenek rövidek és a lényegyet emeljék ki a szóbeli megértés miatt. Az együtt játszás során metakommunikációs eszközökkel, érzelmeinket kifejező megnyilvánulásainkkal adjuk a gyermekek tudtára az együttes élményt és erősítjük az összetartozás örömét. Fontos a gyermekek felé kimutatni, hogy a játék feszültségének növekedésében, oldódásában mi is együtt érzünk velük. Fejlődnek a kommunikációs készségek, és a szociális viselkedési stratégiák is a szabályjátékok során. A szabályjátékoknak két fő csoportja van a mozgásos játékok és az értelemfejlesztő játékok (*Bühler, idézi Dankó, 2016*).

Mozgásos játékok

A mozgásos szabályjátékokat kötetlen játékidőben, vagy testnevelés tevékenység formájában is alkalmazhatjuk. Melyek fejlesztik a nagymozgásokat, a finommotorikát, a testsémákat, a percepciót és ennek köszönhetően a verbalitást is. Egy-egy játéksor több területet is fejleszt, ilyenek a nagymozgások, térpercepció, szem-láb-, szem-kézkoordináció, testrészeire koncentráció, amely pszichikus feltétele a beszédfejlődésnek. A gyermeket a fogalomalkotásban és a megismert fogalmak szóban megfogalmazásában a mozgásos játékok és a hozzájuk kapcsolódó tevékenységek segítik. Az óvodás gyermek a mozgásos szabályjátékokban számtalan új szóval, kifejezéssel találkozhat, például játékos gyakorlatok nevével, térbeli és időbeli relációkkal, testrészek-, tárgyak-, formák-, színek neveivel, cselekvések megnevezésével, igék különböző idejű, módú ragozású alakjaival. A testnevelési- és népi játékok együttesen biztosítják a gyermekek számára a játék, a ritmus, a mozgás, az érzelmek és a beszéd esztétikai élményét. A vidám játékok közben gazdagszik a játékban résztvevők nyelvtani struktúrája, a gyermek életkori sajátosságainak megfelelően (*Bühler, idézi Dankó, 2016*).

Értelemfejlesztő játékok

Az értelemfejlesztő szabályjátékok az iskolára készítik fel a gyermekeket, mely egy bizonyos fokú értelmi és szociális érettséget kíván. Ezek a játékok fejlesztik a figyelemösszpontosítást, a figyelemmegosztást, a logikus gondolkodást, a megfigyelőképességet, bővíti a gyermekek ismereteit, szóbeli megnyilvánulásait. A szabályok betartása is fejleszti a gyermekek türelmét, önuralmát, siker- és kudarc-tűrő képességüket. Az öt-hét éves gyermekek beszédnevelésének fontos eszközei, mert a játék tevékenységek alatt fejlődik a verbális képességük és az észlelésük. A játékok alatt kérdéseket, állításokat, szabályokat, problémákat fogalmaznak

meg, mely beszédre kényszeríti a gyermekeket. Az értelemfejlesztő szabályjátékokhoz tartoznak a kártyajátékok, dominók, barkochba játék, különböző társasjátékok, anyanyelvi játékok is. Nem választható el egymástól a nyelvi fejlesztés és a percepciófejlesztés, ami a verbalitás állandó kísérője (*Bühler, idézi Dankó, 2016*).

3. Kártyajátékok használata az óvodában. Alkalmazott módszerek

A szakirodalom áttekintése után, ebben a fejezetben egy konkrét játékfajta, a kártyajáték beszédfejlesztő hatását vizsgálom. A vizsgálatomban a megfigyelési módszert alkalmaztam adatgyűjtés szempontjából. Választásom, azért erre a módszerre esett, mert így részt tudok venni egy-egy foglalkozáson, figyelemmel kísérhetem az óvodapedagógus munkáját, betekintést kaphatok a fejlesztő, nevelő munkáról is és a gyermekek reakcióját láthatom, megfigyelhetem az egymást követő alkalmon a fejlődésüket. Vizsgálatomhoz a megfigyelést a Monostorapáti, Mesevirág Óvoda és Bölcsődében végeztem. A megfigyelt mikrocsoportos játékokat az intézményvezető tartotta egy fejlesztőszobában. Két mikrocsoportot figyeltem meg, az egyik csoportban a gyermekek részesülnek logopédiai fejlesztésben, a másik csoportban a gyermekeknek életkornak megfelelő a beszédfejlődésük, ezért nem részesülnek logopédiai fejlesztésben. A két megfigyelt csoportot három-három gyermek alkotta. A logopédiai fejlesztésben részesülő csoportban három kisfiút figyeltem meg. A logopédiai fejlesztésben nem részesülő csoportban két kislány és egy kisfiú alkotta a mikrocsoportot. A megfigyelt gyermekek hatévesek. A megfigyeléseket egy-egy héten, 5 napon keresztül csoportonként napi egy alkalommal figyeltem meg. A két játékot 5-5 alkalommal vizsgáltam az óvodában. Első 5 alkalommal a Dobble kártyajátékkal játszott az óvodapedagógus a gyermekekkel, majd a következő 5 alkalommal a SZÓ-KÉP-TÁR kártyajátékkal ismerkedtek meg. Egy-egy megfigyelés 15-20 perces volt.

A beszédfejlődéshez a játék, csak egy eszköz, mert a gyermek nem a játéktól tanul meg beszélni, hanem azon személyektől, akik vele foglalkoznak. Fontos azonban, hogy az adott játék kapcsolódjon a gyermek érdeklődési köréhez és sokféleképpen lehessen vele játszani (*Sárosdi*).

A számtalan játék közül szakdolgozatomban olyan játékokat választottam, amelyeket több szabály, lehetőség alapján lehet játszani. Az egyik játék a Dobble kártyajáték, melyet a gyermekek felnőtt segítsége nélkül is tudnak használni, ha ismerik a játékhoz tartozó szabályokat. A másik pedig a SZÓ-KÉP-TÁR, amelyhez mindig szükséges a pedagógus

jelenléte, az óvodapedagógus egyénileg, mikro- és teljes csoportlétszámmal is tud foglalkozni a gyerekekkel.

A megfigyeléseknél az volt a célom, hogy a játékok és ezen belül a két kiválasztott játék fejlesztő hatását, a gyermekek reakcióját, játékban való részvételét megvizsgáljam. A vizsgált óvodában egy óvodapedagógus bevonásával két játék hatását szeretném vizsgálni. A különböző fejlesztő játékok közül azért ezeket választottam, mert több képességüket is fejlesztheti a gyermekeknek. Mint a koncentrációt, a figyelmet, a memóriát, a társaikkal való kapcsolatot, a beszédfejlődésüket és lehetőséget ad arra, hogy új ismereteket szerezzenek, új szavakat, főfogalmakat tanuljanak. Az óvodapedagógus is örömmel vette a két játék mikrocsoportban történő vizsgálatát. A játékokhasználatánál a gyermekeknek a szókincsét, figyelmét, emlékezetét és kudarcűrő képességét figyeltem meg. A vizsgálatban szeretném összehasonlítani, hogy a kiválasztott kártyajátékok használata során melyik csoport, milyen fejlettségi szinten tart. A feladatot értik-e a gyermekek. A társaikat mennyire figyelik és hatással van-e rájuk. A megfigyeléseimet úgy végzem, hogy az óvodapedagógus végzi a játékok bemutatását és játszik a gyermekekkel. A vizsgáltom célja, hogy van-e a két megfigyelt csoport játékában különbség. A megfigyelés alatt a különböző megfigyelt szempontok alapján a gyermekeket pontozom 1-5 intervallumban, az 5-5 alkalmat összesítve egy táblázatban mely alapján a vizsgálat eredményét meg tudom határozni, következtetéseket le tudom vonni.

4. Eredmények és értékelésük

4.1. Dobble kártyajáték

A Dobble kártyajátéknak már több változata is kapható, az óvodás korú gyermekeknek a Dobble Kids ajánlott, melyből több témában is készült kártyajáték. A Dobble kártyacsomagban 55 kártya található, egy kártyán 8-8 különböző kép található, bármely 2 lapon mindig csak egy szimbólum egyforma. A lapokon több mint 50 különböző szimbólum található. A játékot 2-8 fő játszhatja egyszerre (*Dobble: Dobble alapjáték*).

A kisebbek számára létrehozták a Dobble Kids játékot, mely annyiban tér el a Dobble-tól, hogy 1 lapon 6 ábra található, 30 lapból áll. A kártyákon 30 különböző állat a főszereplős 2-6 játékos játszhatja. A játékot 5 különböző szabály alapján játszhatják a résztvevők. Első használatnál, azonban érdemes egy bevezető játékot játszani, mely során mindenki megérti a

játék alapszabályát. Ilyenkor a játékban résztvevők megismerkednek a kártyákon található szimbólumokkal. A pakliból két lapot ki kell tenni az asztalra, és meg kell keresni az azonos szimbólumot. A szimbólumok mérete eltérhet, de színük és formájuk azonos. Aki elsőként megtalálja az azonos szimbólumot, annak hangosan ki kell mondania a nevét, majd elveszi a két kártyát, és a helyére húz újabb kettőt. A bevezetőjátékot addig érdemes játszani, amíg mindenki tökéletesen meg nem értette az alapszabályt, hogy 2 különböző lapon mindig csak 1 szimbólum egyforma. Ha ez sikerül, utána lehet választani az 5 mini játék közül, hogy mely alapján szeretnének játszani. A Dobble egy gyors, szórakoztató játék. Az 5 mini-játék szabályai közül a vizsgálatom során a következő szabály alapján játszottak a gyermekek. A torony: keverés után, minden játékos kap egy lapot képpel lefelé fordítva, a maradék lapokat képpel felfelé középre tesszük, mely a húzópakli lesz. Játék során az a cél, hogy a lehető legtöbb lapot összegyűjtsék. Mindenki egyszerre fordítja fel a lapot, és megpróbálja minél hamarabb megtalálni azt az egy szimbólumot, ami egyszerre szerepel a saját kártyáján és a pakli legfelső kártyáján. Aki először kimondja az azonos szimbólumot azé lesz a húzópakli legfelső lapja, majd ezt a saját kártyájára teszi, és a következő körben azzal a kártyával fog játszani. Addig ismételjük a játékot, amíg a húzópakli el nem fogy. A játékot az nyeri, akinél a legtöbb kártyalap lesz (*Dobble: Dobble Kids*).

4.1.1. A Dobble fejlesztő hatása

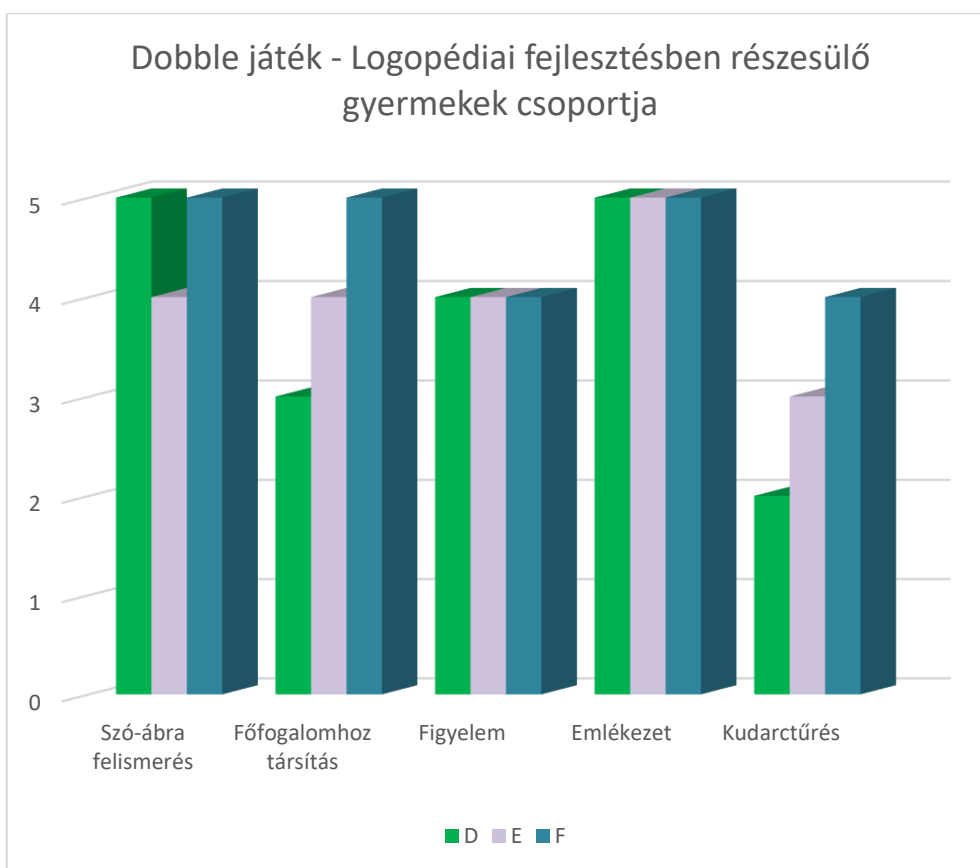
A Dobble sokrétű fejlesztés, mivel több terület egy idejű fejlesztése valósítható meg a játék alkalmazásával. A vizuális érzékelés és észlelés fejlesztése a képek keresésével történik. Az egységben látás képességét gyakorló gyerekek a megfigyelések alapján ügyesebbek a játékban. Az alak- és formaállandóság is fejleszthető a játékkal, mivel az ábrák felismerése változó helyzetekben történik. A memória, emlékezet fejlesztése úgy valósulhat meg, hogy a gyermekek egy kis pillantást vetnek a kártyára, és amikor várják az új lapot, amin meglátják azt a képet, amit az előző lapon láttak, majd kimondják a nevét anélkül, hogy újra rápillantanának. A játék fejleszti a koncentrációs képességet, türelmet, kudarctűrést, megfigyelőképességet, figyelmet, szabálykövetést, vizuális észlelést, érzékelést, alakállandóság észlelését a gyorsaságot és reakcióidőt, vizuális emlékezetet. Ezen kívül még a beszédészlelést, beszédkészséget, a szókincset, szóelőhívást, nyelvi kifejezőkészséget is.

4.1.2. A Dobble kártyajáték megfigyelése a gyakorlatban

A megfigyelés alatt, az óvodapedagógus egy általa készített (nyomtatott, kivágott). A Dobble típusú kártyajátékot hozott, mely a tavasz témakörében tartalmazott ábrákat. A kártyák a Dobble Kids alapján készültek. Az első alkalommal az óvodapedagógus három logopédiai foglalkozáson résztvevő nagycsoportos gyermekkel játszott a Dobble játékkal, mely a gyermekek számára ismert volt, mivel az óvodában már korábban is játszották. A Dobble típusú játék, amit az óvodapedagógus a gyermekeknek bevitt egy tavasz témakörben elkészített, kinyomtatott játék volt, melynek az is célja, hogy a gyermekek megismerkedjenek a tavaszra jellemző növényekkel, élőlényekkel. Elsőként a bevezető játékot alkalmazta az óvodapedagógus, mely segítségével a játékban résztvevő gyermekek megismerkedtek a szimbólumokkal és az elnevezésükkel, kiejtésükkel. A pedagógus kezdeményezte a kártyajátékot és ő is részt vett benne, először átbeszélték, hogy melyik lapon milyen szimbólum látható. A gyermekek felismerték a szimbólumokat. A bevezető játékot kétszer ismételték meg, majd a torony mini játékszabálya alapján játszottak. A játékszabályt már ismerék a gyermekek, csak a lapokon található szimbólumok voltak újak a számukra. A toronyjátékot háromszor ismételték meg. A paklit minden alkalommal más gyermek keverhette meg, így a játékban résztvevő gyermekek közül mindegyik egyszer tudott keverni. Az óvodapedagógus figyelt arra, hogy ne maradjon ki senki sem a keverésből. A pedagógus is aktívan részt vett a játékban, emellett hagyta érvényesülni a gyermekeket. A kártyajáték harmadszori ismétlésre a gyermekek ügyesebben, gyorsabban találták meg az azonos szimbólumokat, és mondták ki a hozzá kötődő szót. A játékban a „D” gyermek nehezen viselte, hogy nem ő nyert, a másik két gyermek jobban viselte társuknál a kudarcot. Két gyermek figyelme egy-egy alkalommal elkalandozott, de hamar visszatért a figyelmük a játékra. A játék során egy gyermek tévesztett szót, melyet társai kijavítottak, hogy olyan állat nincs is a képen. A tévesztés, majd társai által figyelmeztetés után jobban fókuszált a játékra. A játék végén az óvodapedagógus kérdéseket tett fel a gyermekeknek, melyben a főfogalomhoz tartozó ábrákat kellett csoportosítani. Az „F” gyermeknek sikerült csoportosítani segítség nélkül, „E” gyermeknek minimális segítség kellett, „D” gyermek több segítséget igényelt.

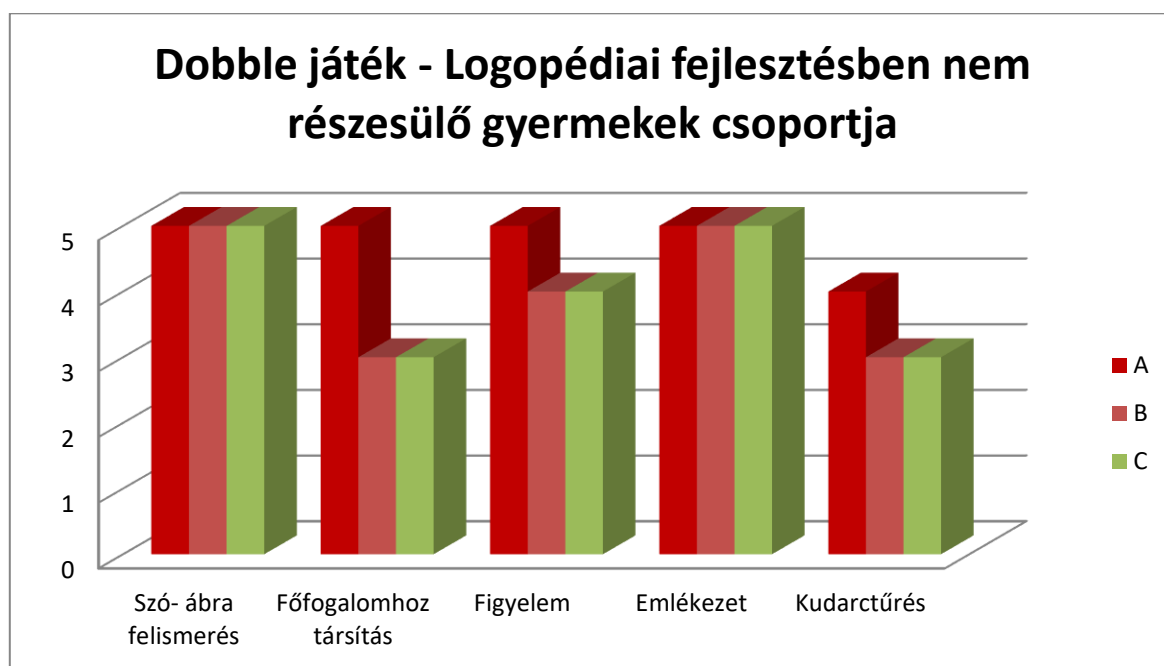
A hét többi napján történő megfigyelésem alatt a csoportban nem volt észrevehető nagy változás. A második nap a foglalkozásra szívesen jöttek, már tudták milyen játék következik. Minden következő alkalommal egyre nagyobb örömmel jöttek a gyerekek. A figyelmük is

nagyobb lett, részben azért mert már arra törekedtek, hogy ők legyenek a legügyesebbek. A szavak kiejtése az első alkalomhoz képest egyre biztosabb lett, két gyermeknek lehetett még hallani, hogy a szavak kiejtése hibás. A szimbólumok felismerésében is egyre gyorsabbak voltak, az ötödik alkalommal már hamar megtalálták, főként a megfigyelt gyermekek közül két gyermek. Az azonos szimbólumokat egyre gyorsabban találták meg és gyűjtötték a kártyákat, így a 15 perces megfigyelés alatt több körre volt idő. A pedagógus minden foglalkozás végén kérdezett főfogalmakat, és a gyermekeknek csoportosítani kellett a szimbólumokat. A megfigyelések előrehaladtával egyre kevesebb segítséget igényeltek. A vereségek során, kisebb-nagyobb sértődések voltak, melyet nagyban befolyásolt a gyermekek lelki állapota is. A grafikon készítése során a gyermekek heti (5 alkalom alatti) teljesítményt vettem figyelembe. A szó-ábra felismerés és az emlékezés, mint megfigyelési szempontban voltak a gyermekek a legügyesebbek. A gyermekek különböző megfigyelési szempontokban történő elért fejlődési szintjük jól látható az 1. ábrán.

1. ábra: A Dobble játék- Logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekek csoportja
(Forrás: Saját szerkesztés a 2024-es vizsgálati adatok alapján)

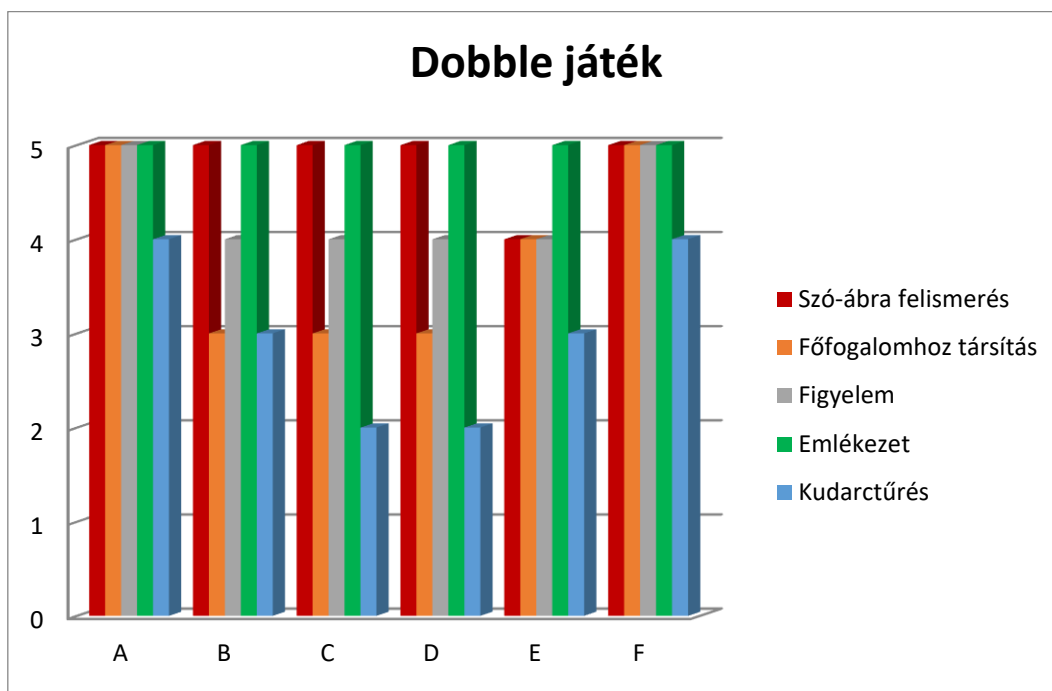
Következő megfigyelésem abban a mikrocsoportban történt, ahol a gyermekek nem járnak logopédiai fejlesztésre. Az óvodapedagógus ugyanazt a játékot játszotta velük. Első alkalommal a bevezető játék és a szabályjáték menete is ugyanúgy történt. Ebben a csoportban is ismerték a gyermekek a játékszabályt. A szimbólumokat felismerték, nem volt köztük olyan, amit ne tudtak volna. A logopédiai fejlesztésben részesülők csoportjához képest a megfigyelések alkalmával kiugró eltérés nem volt, kisebb eltéréseket tapasztaltam. A „C” és a „B” gyermek kudarcűrése volt gyengébb a csoportban jelenlévő társukhoz képest, mindegyik alkalommal megviselte őket, hogy nem ők nyertek és megsértődtek, csalódottak voltak. A főfogalomhoz társításhoz két gyermek igényelt segítséget az első három megfigyelés alkalmával. A gyermekek örültek, amikor felismertek a kártyán egy-egy szimbólumot, és elsőként mondták ki. A csoportban itt is a szó-ábra felismerés és az emlékezés megfigyelési szempontban voltak a gyermekek az ügyesebbek. Az alkalmak számának növekedésével egyre bátrabbak voltak, figyelmük, emlékezetük egyre jobb lett.

2. ábra: A Dobble játék- Logopédiai fejlesztésben nem részesülő gyermekek csoportja
(Forrás: Saját szerkesztés a 2024-es vizsgálati adatok alapján)

A két csoportban résztvevő gyermekeket összehasonlítva, jól látható a 3. ábrán, hogy mindkét csoportban volt jól teljesítő és gyengébben teljesítő gyermek is. Az ábrán jól látható, hogy a gyermekek közül az „A” és az „F” gyermekek figyelme, emlékezete, főfogalomhoz társítása és a szó- ábra felismerése volt a legjobb, annak ellenére, hogy két különböző csoportban voltak. A játékban, a legjobban a gyermekek a szó-ábra felismerésben, az emlékezet területén

teljesítettek. A legalacsonyabb szinten a kudarc-tűrés volt minden gyermek esetében, mely a beszédfejlődést kismértékben befolyásolja, azonban az iskolaérettség egyik fontos eleme, a sikeres tanuláshoz szükséges. Az „A” és az „F” gyermekek kivételével a többi gyermek figyelmének alacsonyabb szinten volt. A Dobble játéknál nem volt nagy különbség a két csoportban végzett vizsgálatban.

3. ábra: A Dobble játék

(Forrás: Saját szerkesztés a 2024-es vizsgálati adatok alapján)

4.2. SZÓ-KÉP-TÁR óvodai fejlesztőjáték

A fejlesztődobozokat Hargitai Katalin hozta létre, mely három korcsoportra van lebontva. A dobozt főként óvodák, óvodapedagógusok részére készítette, hogy az óvodákban a gyermekek beszédfejlesztésével segítsék a logopédusok munkáját és tudjanak enyhíteni a szakemberhiányon. A SZÓ-KÉP-TÁR egy beszédfejlődést segítő eszköz. Természetesen ez a játék nem helyettesíti a logopédiai foglalkozásokat, azonban pluszgyakorlási lehetőség a szakemberrel végzett foglalkozások mellett. Valamint azoknál a gyermekeknél, akinek nincs lehetőségük logopédushoz eljutni, annak segítség lehet, és az elmaradás mértéke csökkenhet, javulhat. Ha óvodai csoportban játszanak, akkor, amelyik gyermeknél nincs probléma neki játék a foglalkozás, ha van probléma ott nem csak játék, hanem fejlesztés is történik. A SZÓ-KÉP-TÁR használatával a gyermekek beszédkedvét felkeltésére alkalmas, az aktív és a passzív szókincs bővítésére, szótanulási képesség kiépítésére, erősítésére, a mondatalkotás

gyakorlására. A fejlesztőjáték rendszeres használatával csökkenteni lehet az ingerszegény környezet okozta hátrányokat, a megkésett beszédfejlődésű gyermek terápiájának kiegészítéseként is alkalmazható. (Hargitai, 2018).

A fejlesztő játék a Meixner-módszeren alapul. A Meixner módszert Meixner Ildikó dolgozta ki, melyet öt alapelve érintett, ezek a következők: Aprólékosan felépített fokozatosság; Három, illetve négyes asszociáció kiépítése; Ranschburg-féle homogén gátlás elkerülése; Gondolkodási sajátosságok figyelembevétele; A foglalkozások atmoszférája. A módszer során a fejlesztés és a tanítás egyidejűleg történik, nem különül el egymástól. Főként az olvasáshoz szükséges területeket fejleszti. A fejlesztést már óvodás korban el kell kezdeni, és óvodáskor végére a képességek nagy részének ki kell alakulnia (Horváth, 2000).

4.2.1. Fejlesztődobozok ismertetése

A dobozban képcsomagok találhatóak, melyek sorszámának növekedésével a képen látható ábrák nehézségi szintje is emelkedik. A beszédfejlődés során bekövetkező fokozatok alapján lett elkészítve a játék, mely segítségével lehet gyakorlási lehetőséget biztosítani a rászoruló gyermekeknek. Egy- egy alkalommal csak egy képcsomaggal érdemes dolgozni, melyet mindig az adott gyermek, mikrocsoport, csoport beszédállapotához, fejlesztési szükségleteinek megfelelően kell kiválasztani. A fejlesztődobozhoz az óvodapedagógusok, szülők– otthon is használhatják a szülők - kapnak egy módszertani útmutatót, mely minden fontos információt tartalmaz, alapszabályokat, feladatokat.

A fejlesztődoboz kialakításakor három csoportot különítettek el életkor szerint. Az első a 3-4 éveseknek létrehozott doboz, mely nyolc képcsomagot tartalmaz, melyekben 50-50 kép található. Az 1-5. képcsomag szavakat tartalmaz, mely sorszám alapján egyre nehezebb szavakat ábrázoló képeket tartalmaz. A 6. képcsomagban tömondatokat jelenítenek meg a kártyák, a 7.-ben tárgyakkal bővített mondatok, a 8.-ban pedig helyhatározóval (-on, -en, -ön toldalék) bővített mondatokat jelenítenek meg a képek. A második dobozban 4-5 éveseknek készült 8 képcsomag található, melyben összesen 320 kép található. Az első hét képcsomag szintje azonos az első doboz tartalmával, a nyolcadik képcsomagban a helyhatározókkal bővített mondatokat jelenítenek meg a képek és a -ban, -ben toldalékot gyakoroltatják. A harmadik doboz az 5-6 éveseknek készült, melyben 320 kép található a nyolc képcsomagban. A fejlesztődoboz első 5 képcsomag megegyezik az első két dobozban található képcsomagok

nehézségi szintjével, ahol a szavak vannak főszerepben. A hatodik képcsomagban a helyhatározóval bővített mondatok jelennek meg, a hetedikben kétbővítményes mondatokat ábrázolnak a képek. Az utolsó képcsomagban pedig számjelzős szerkezeteket ábrázolnak a képek 1-től 6-ig terjedően.

Alapszabályok: Hargitai Katalin 13 szabályt adott meg a SZÓ- KÉP- TÁR használatához, melyek a következők:

- Segítő hozzáállás
- Az erőszakos beszéltetni akarás tilos a játék alkalmával.
- Nyugodt légkör megteremtése.
- Ha lehetséges, állandó legyen a fejlesztést tartó felnőtt személye.
- A gyakorlás napi rendszerességű legyen, nem baj, ha egy-egy nap kimarad, de heti háromnál ne legyen kevesebb a foglalkozások száma, mert csökkentheti a hatékonyságot.
- A fejlesztőjáték különüljön el a többi játéktól.
- A gyakorlás során a gyermek úgy helyezkedjen el, hogy lássa a felnőtt beszédmozgását.
- A gyermek a beszédre figyeljen.
- Először a szót hallja a gyermek, majd utána lássa a képet.
- Egy gyakorlási alkalommal, egy képcsomaggal dolgozzunk, ne keverjük a képcsomagok kártyáit.
- Érdemes többször is visszatérni a már használt képcsomagokhoz, és másik feladattípust alkalmazni hozzá.
- Könnyebb felismerni a képet, mint megnevezni, ezért a javasolt feladattípusok közül eleinte azokat kell választani, ahol a felnőtt nevezi meg a képen látható dolgokat (Hargitai, 2018).

Egyéni anyanyelvi fejlesztés: Ezt főként otthoni fejlesztésnél érdemes alkalmazni, ha otthon nincs rá lehetőség, és nagy az elmaradás mértéke, akkor az óvodában is ajánlott végezni, a logopédus fejlesztése mellett. A foglalkozás időtartama ne haladja meg a 10 percet, otthon érdemes napi kétszer 10 percet foglalkozni a gyermekkel. A foglalkozás mindig azonos napszakban történjen. Egy-egy nap kimaradás nem okoz gondot, azonban a heti háromnál kevesebb csökkentheti a módszer hatékonyságát. A foglalkozás alatt a gyermekkel mindig szemben kell ülni. Először a képen látható szót mondjuk ki, majd utána mutatjuk a gyermeknek a képet, majd letesszük a gyermek elé. Egyszerre 4-10 képet mutatunk a gyermeknek és ezzel végezhetjük a különböző nehézségű feladatokat. Egy feladatot körülbelül 4-5 perc alatt teljesítenek a gyermekek. Körülbelül egy hét alatt lehet végezni egy

képcsomaggal, érdemes minden nap ugyanazzal a képcsomaggal játszani, de más képeket választva *(Hargitai, 2018)*.

Anyanyelvi fejlesztés 3-4 fős mikrocsoportban: A segítségre szoruló gyermekekkel, érdemes mikrocsoportokban foglalkozni, egy csoportban az azonos képességű, és hasonló problémával küzdő gyermekek kerüljenek. A csoport létszáma ne haladja meg a 4 főt. Egy-egy gyakorlási alkalom maximum 15-20 perc legyen. Fontos, hogy mindig ugyanaz az óvodapedagógus foglalkozzon az adott mikrocsoporttal. A foglalkozásokat délelőtti napirendbe érdemes beiktatni, amikor két óvodapedagógus van a gyermekekkel, és a gyermekek sem fáradtak. A fejlesztést érdemes egy külön helyiségben végezni, ha nincs rá lehetőség, akkor a csoportszobában kell kialakítani egy tanuló sarkot. Az asztal körül úgy kell leültetni a gyermekeket, hogy a pedagógus fel tudja venni velük a szemkontaktust. A gyakorlás elején minden alkalommal egy egy-két perces beszéd szerv-tornáztatást kell végezni. Az egyéni fejlesztéshez képest annyi különbség van, hogy mind a 3-4 gyermek 5-10 képet kap, így az asztalon akár negyven kép is lehet egyszerre. Minden gyermek a saját képeivel csinálja a feladatot. A jól összeállított mikrocsoportban nagyon hatékonyan tanulnak a gyermekek, mert akaratlanul is tanulnak egymástól. A gyermek csak a pedagógustól kap segítséget, társai nem segíthetnek. Egy héten minimum háromszor érdemes tartani a foglalkozást egy csoportnak, ha kevesebb alkalommal kerül rá sor, akkor a módszer hatékonysága csökken *(Hargitai, 2018)*.

Anyanyelvi foglalkozás egész óvodai csoporttal: A foglalkozás időtartama ne haladja meg a 20-25 percet. Minden gyermek részt vehet rajta. Akinek szüksége van a fejlesztésre, annak egy újabb gyakorlási lehetőség, a többi gyermek számára pedig egy érdekes anyanyelvi foglalkozás. Minden alkalom előtt egy-két perces beszéd szerv-tornáztatást érdemes a gyerekekkel végezni. Adott foglalkozás során csak egy képcsoporthat használunk. A feladatokhoz érdemes hozzá rendelni nagymozgásos tevékenységet is például álljon fel az, akinek a kártyáján egy állat található, üljön le, akinek a kártyáján madár van, stb. A gyermekek a segítséget csak a pedagógustól kaphatják. Az egész csoportos foglalkozásnál a pedagógus megnevezi a kártyán látható ábrát, majd minden gyermeknek legalább egy képet ad. Ezután az óvodapedagógus utasításba ágyazva kimondja a szót, mondatot és a gyermekek figyelik a náluk lévő képet. Ha a gyermeknél lévő kártyán az látható, amit a pedagógus kért, akkor fel kell emelni a kártyát, vagy felállni stb. A pedagógus kérdezheti a gyermeket is, hogy mit lát a képen, és annak a nevét kimondani, vagy csak a főfogalmat kell megnevezni, esetleg körülírni a képen látható ábrát *(Hargitai, 2018)*.

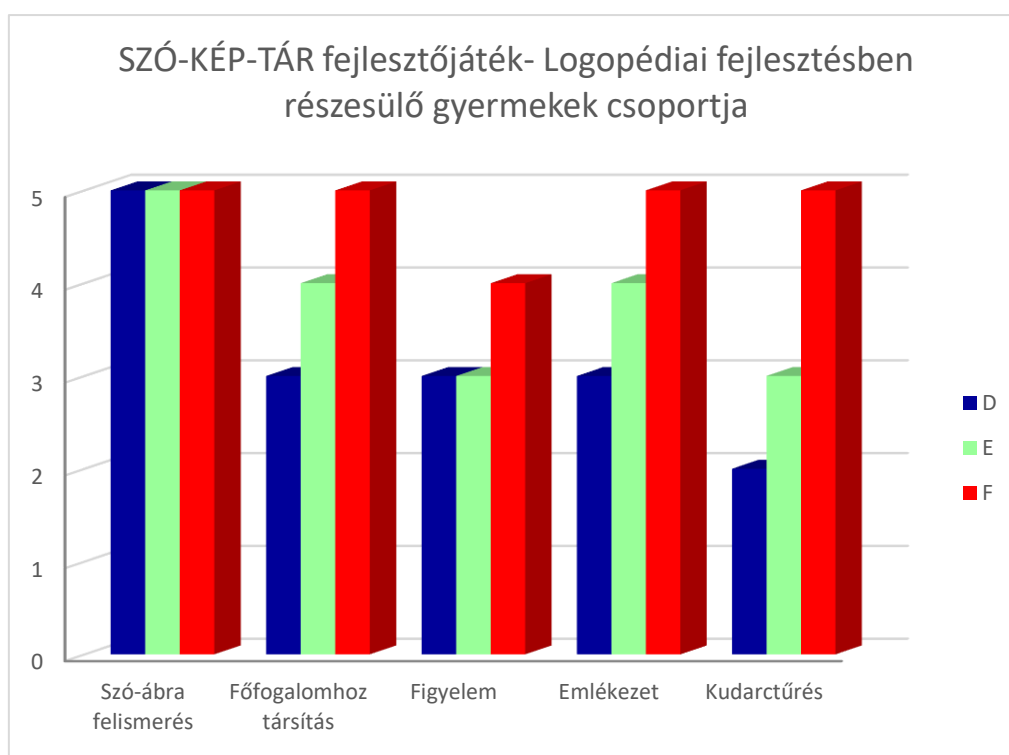
4.2.2.SZÓ- KÉP- TÁR fejlesztőjáték megfigyelése a gyakorlatban

Az óvodapedagógus által tartott öt-ötfolklalkozást figyeltem meg, ahogy a Dobble kártyajátéknál is. A fejlesztőjátékokat háromfős mikrocsoportban tartotta a gyermekek számára, mely 15-20 percig tartott, ahogy a módszertani útmutatóban is ajánlja Hargitai Katalin.

Első alkalommal a logopédiai foglalkozáson résztvevő gyermekeket figyeltem meg. Az óvodapedagógussal szemben foglaltak helyet a gyermekek egy asztalnál. A foglalkozás egy két perces játékos beszéd szerv-tornáztatással kezdődött. A pedagógus megmutatta a feladatot, majd kérte a gyermekeket, hogy utánozzák őt. A gyermekek próbálták utánozni a pedagógust. Ezután állathangokat utánoztak: kutya, szamár, farkas, malac, cica, kacska. Ez minden résztvevő gyermek utánolta, nem volt idegen számukra a gyakorlat. A beszéd szerv-tornáztatást követően a foglalkozáson a 2. képcsoportot használták. Az óvodapedagógus megnevezte a képen található ábrát, és mindhárom gyermek kapott hat-hat kártyát. Amikor mindenkinél volt már kártya, utasításba ágyazva kérte a gyermekektől, hogy ha a hallott szóhoz tartozó ábrát látja a képen, akkor emeljék fel a kártyát. A pedagógus minden kiosztott kártyán található ábrát megnevezett. A következő feladat során az óvodapedagógus rámutatott a képre és annak a gyermeknek kellett megneveznie, akinél a kép volt. A gyermekek a feladat során nem igényeltek segítséget. Harmadik feladatnál főfogalmakat nevezett meg az óvodapedagógus (pl.: „Emeljétek fel az állatokat!”), és fel kellett emelni a képeket, amik az adott csoportba tartoztak, majd megnevezni őket. A „D” és az „E” gyermeknek kellett segítség. A negyedik feladat során a gyermekeknek az előttük lévő képeket a jellegzetes tulajdonságukról, felhasználásukról főfogalommal kellett megnevezni. A pedagógus mutatott a képre, majd kérdezte, hogy mit lehet tudni a képen látható ábráról. Minden képre rákérdezett. A gyermekek közül csak az „F” gyermeknek nem kellett segítséget nyújtani. Az ötödik feladatnál a pedagógus sorban megnevezte a gyermekek előtt található képet, és lefordította őket. A feladat az volt, hogy meg kellett mondaniuk a gyermekeknek, hogy az óvodapedagógus által mutatott kártyán milyen kép volt látható. Az „F” gyermeknek nem kellett segítség, azonban a „D” gyermeknek 3 alkalommal az „E” gyermeknek pedig két alkalommal kellett segítség. Ilyenkor a pedagógus a feltett kérdés után várt pár másodpercet, majd elmondta, hogy mi található a kártyán és felfordította. Utolsó feladatként pedig minden gyermektől úgy kérte el a kártyalapokat, hogy a képekhez tartozó egy-egy tulajdonságot megnevezve kellett ráismerni a képre és kimondani a képen látható szót, majd visszaadni a kártyalapot a pedagógusnak. A csoportban „D” gyermeknek kellett segítség. A feladatok

elvégzésénél két gyermeknél látható volt, hogy nem viselte jól, amikor nem tudta teljesíteni a feladatot. Arcukra szomorúság ült, „D” gyermek, szóvá tette, hogy ez nem igazság, társa jobb kártyalapokat kapott.

A következő négy alkalom során a módszertani útmutató alapján az óvodapedagógus ugyanazzal a képcsomaggal dolgozott, és próbálta változatosan osztani a gyermekeknek a lapokat, hogy mindenkinek olyan kerüljön, ami még nem volt nála, vagy az előző napokban a feladatok során segítséget kellett nyújtani az ábrához tartozó kérdésnél. A feladatok összetétele azonos volt az első alkalommal használt feladatokkal. A megfigyelések alkalmával szívesen vettek részt a gyermekek a foglalkozáson, még az a gyermek is, aki nehezen élte meg a kudarcot, próbált jobban teljesíteni, hogy ne legyen kudarcélménye, amikor nem tudta a választ nehezen kezelte, pedagógustól segítséget, támogatást kapott. Amikor a gyermekekhez olyan kártya került, amit előző alkalom egyikén kapott azt jelezte az óvodapedagógusnak. Közben örültek, hogy ahhoz a kártyához tudják mi tartozik. A megfigyelések alatt ezeknél a kártyáknál már nem volt tévesztés. Figyelmük a kudarc élmény után kicsit lankadt, de pedagógus kérésére újra tudtak koncentrálni a feladatra.

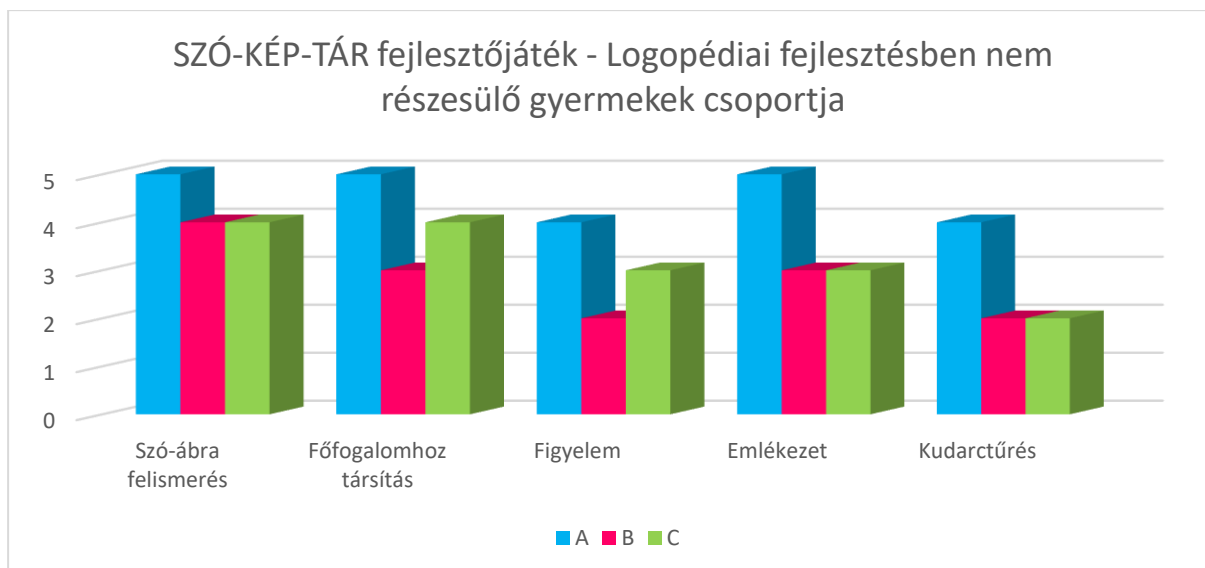

4. ábra: A SZÓ-KÉP-TÁR fejlesztőjáték- Logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekek csoportja

(Forrás: Saját szerkesztés a 2024-es vizsgálati adatok alapján)

A logopédiai fejlesztésben nem részesülő mikrocsoportnál az óvodapedagógus ugyanazt a kártyacsomagot használta és azonos feladatokat adott a gyermekeknek. A gyermek számára a beszédszerv- torna idegen volt, egy-egy mozdulat elvégzése közben kuncogtak, viccesnek tartották a feladatot. A képeket felismerték, amikor a pedagógus mondta a képen látható ábrát, azonban a „B” és „C” gyermek egy-egy képhez nem tudta a hozzá tartozó szót visszamondani, amikor a pedagógus a képe mutatott. Főfogalomhoz társításnál és a képhez tartozó tulajdonság, felhasználásuk kérdésénél is segítséget igényelt az a két gyermek, aki az előző feladat alkalmával is. Az ötödik feladatnál a két gyermek figyelme elkalandozott, amikor az óvodapedagógus mondta a kártyákhoz tartozó szót, majd lefordította őket, így nem is emlékeztek az összes képre, hogy melyik hol található. Az utolsó feladatnál „B” gyermek kétszer, „C” gyermek pedig egyszer igényelt segítséget. A Feladatok alkalmával a két gyermek, aki több segítséget igényelt nehezen viselte, hogy nem tudja kérdésre a választ, nem tudja teljesíteni a feladatot. A két gyermek egymás mellett ült, és meglátásom szerint alkalmanként zavarták egymás figyelt.

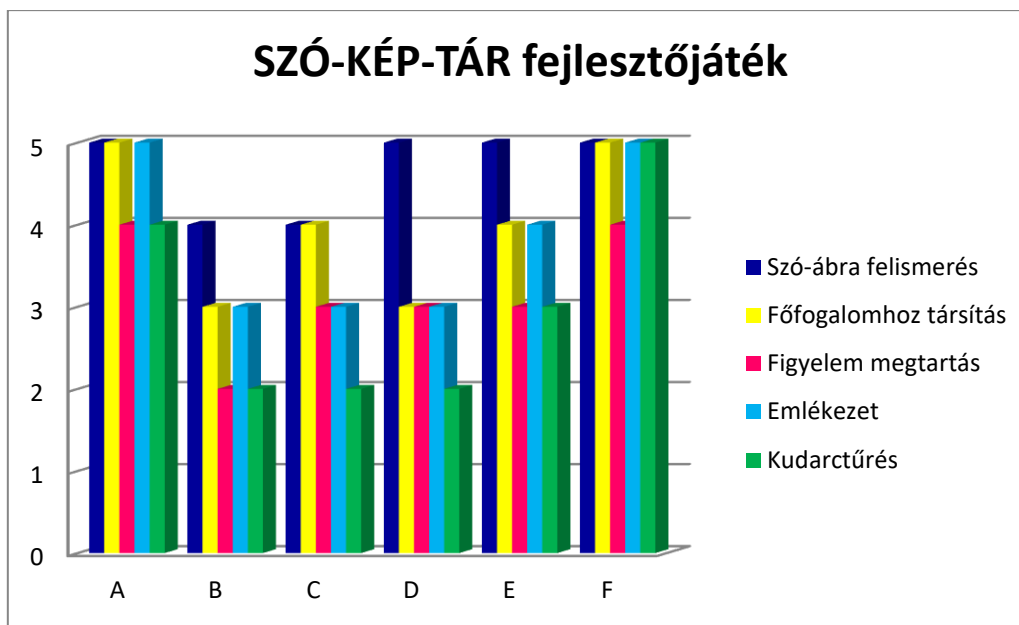
A következő négy megfigyelés hasonlóképpen zajlott, annyi eltéréssel, hogy „A” gyermeket ültette középre a pedagógus, hogy „B” és „C” gyermek ne zavarja egymást, és jobban teljesítsenek. A hét végére az ötödik megfigyelésnél, már ügyesen végezték a beszédszerv-tornáztatást, és nem nevettek a feladatok elvégzése közben. A feladatok teljesítésénél a gyermekeknek a tulajdonság megnevezése és a lefordított kártyákra való visszaemlékezés igényelt kisebb nagyobb pedagógusi segítséget. A logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekekhez képest a gyermekek gyengébben teljesítettek, figyelmük többször elkalandozott. Kudarcot nehezen viselte a „B” és a „C” gyermek. A megfigyelések előrehaladtával észrevehető volt, hogy szeretnék, ha sikerülne egy-egy feladatot segítség nélkül teljesíteni. Amikor ez nem sikerült, arcukon látható volt a csalódottság.

5. ábra: A SZÓ-KÉP-TÁR fejlesztőjáték- Logopédiai fejlesztésben nem részesülő gyermekek csoportja

(Forrás: Saját szerkesztés a 2024-es vizsgálati adatok alapján)

A SZÓ-KÉP-TÁR fejlesztőjátékban résztvevő gyermekekre vonatkozó ábrán jól látható, hogy azok a gyermekek, akik logopédiai fejlesztésen vettek részt jobb eredményeket produkáltak. A szó-ábra felismerésben voltak a legjobbak. Egy gyermek az „F” szinte a figyelem területét kivéve jól teljesített. Két gyermek az „A” és az „F” teljesítményén kívül a többi gyermek teljesítménye alacsonyabb szinten volt az emlékezet, a figyelem és a főfogalomhoz társítás területén. Megfigyelhető, hogy a figyelemmegtartás és a kudarctűrés minden gyermeknél alacsonyabb szinten volt a többi területhez képest. Összességében az ábrán is jól látható, hogy a gyermekek közül a kudarctűrés és a memória (emléket) fejlesztése lenne fontos, mivel abból voltak a leggyengébbek. A beszédfejlődés szempontjából jó, hogy a szó-ábra felismerés eredménye volt a legjobb.

6. ábra: A SZÓ-KÉP-TÁR fejlesztőjáték

(Forrás: Saját szerkesztés a 2024-es vizsgálati adatok alapján)

5. Következtetések

A beszédfejlődésről megismert szakirodalmak, kutatások alapján véleményem szerint fontos, hogy a gyermekeknél időben észrevegye a szülő, vagy a pedagógus, hogy a gyermeknek a beszédfejlődésben elmaradásai, problémái vannak, és minél hamarabb a gyermek fejlesztésben vegyen részt, illetve szakemberhez forduljanak. Óvodás korban, ha minimális az elmaradás, probléma, akkor a szülő és az óvodapedagógus is tud segíteni a gyermeknek, nagyobb elmaradásoknál logopédus bevonása szükséges. Az óvodapedagógus, különböző játékokban is tudja irányítottan fejleszteni a gyermeket. Az óvodai nevelésben a szabad játékokban és a tervezett foglalkozásokon megismeri és felismeri az elmaradásokat az óvodapedagógus a gyermeknél, ennek köszönhetően célirányosan segítheti a gyermeknek a fejlődését a különböző tevékenységekkel, mely lehet szabad játék, vagy egyéb foglalkozás. A megfigyelésem alapján a kártyajátékok használatánál a pedagógusnak lehetősége van arra, hogy differenciáltan, a gyermekeknek szükséges területen tudjon segíteni a fejlődésében. A kártyajátékokkal nem csak a gyártó által meghatározott szabályok szerint lehet játszani, hanem több lehetőség is van arra, hogy a gyermekekkel használják. A Dobble játék megfigyelése során például lehet akár az adott évszak fogalmaival is megismertetni a gyermeket és a pedagógus kitért a főfogalmakra is, így az ábrákat tudták csoportosítani a gyermekek, és nem csak a szókincsük fejlődött. Azt tapasztaltam, hogy a logopédiai

foglalkozásokon résztvevő gyermekek fegyelmezettebbek voltak a megfigyelt játékok alkalmával és kis mértékben ugyan, de jobb teljesítményt mutattak az egyes szempontokban, mint a beszédfejlődésben hozzájuk képest jobb beszédfejlődési szinten álló társaik, akiknek nincs szükségük logopédiai foglalkozásra. Meglátásom szerint, minden iskolába készülő gyermeknek akár az óvodai foglalkozásokon szüksége lenne, hasonló típusú feladatok rendszeres végzésére, illetve meghatározott beszédfejlődési elmaradással küzdő gyermekeknél, mint amilyen feladatokat egy logopédiai foglalkozáson kapnak, hogy a koncentrációs képességük, emlékezetük, kudarcűrő képességük és egyéb területek is fejlődjenek, melyek fontosak az iskolaérettség szempontjából is. Ha iskolakezdekőkor a gyermeknek elmaradása van valamelyik területen, akkor a tanulás során nehézségek léphetnek fel. A vizsgálatom alatt nem várt eredmény volt, hogy a logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekek jobban teljesítettek, mint a beszédfejlődésben elmaradást nem mutató társaik. Az eltérés kicsi volt, azonban a koruknak megfelelő szinten lévő gyermekek mégis gyengébben teljesítettek. A vizsgálatom során csak 1-5-ig skálán vizsgáltam a gyerekeket, mely nem mutat akkora eltérést, mintha egy hosszabb intervallumú skálát választottam volna, de így is láthatóak a különbségek. Megfigyelésemben elsődlegesen olyan területeket választottam, melyekben jól láthatók a különbségek a gyermekeknél és egy-egy alkalom során vizsgálható. A vizsgálatok alkalmával a beszéd szerv-tornáztatásnál volt a legfeltűnőbb, hogy a logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekek a napról napra egyre komolyabban vették a feladatot. A vizsgálatom során észrevehető lemaradást rendszeres foglalkozással hamar be lehetne hozni, melyet a vizsgálatban résztvevő óvodapedagógus is kiemelt. Az utolsó megfigyelés alkalmával, az óvodapedagógussal összegeztük a hét történéseit, majd kiemelte, hogy ha nem lenne szakember – mind az óvodapedagógus, mind a logopédus - hiány, akkor több lehetőségük lenne a fejlesztésre, mikrocsoportokban foglalkozni a gyermekekkel. Melynek pozitív következménye lenne, hogy az óvodai évek végére a lemaradások megszűnnének, minimálisra csökkennének.

6. Összefoglalás

A szakdolgozatom elkészítésével a gyermekek beszédfejlődéséről a szakirodalmak segítségével bővíthettem ismereteimet. A gyermek beszédfejlődésében fontos szerepet tölt be a közvetlen környezete. A beszéd elsajátításakor a gyermeknek ép idegrendszer, ép hallás és ép beszéd szervek szükségesek. A beszédfejlődés minden szakaszán átesnek a gyermekek, nem lehet kihagyni, felcserélni, átugrani őket. A fejlődés kezdete, lefolyása és ideje mindenkinél

más. Óvoda kezdetekor a szituatív beszéd a jellemző, majd óvodáskor végére átalakul kontextusos beszéddé. A 3-6 éves kor között a beszédfejlődésben nagymennyiségű fejlődés történik. A gyermekek szókincse egyre bővül, hosszabb és bonyolultabb mondatokat tudnak alkotni. Az esetek nagy részében a hangzóhibák eltűnnek. Az óvodai nevelés során, nem csak a mesélés, verselés alatt történik anyanyelvi fejlesztés, hanem az óvodai élet minden percében. Fontos, hogy az óvodapedagógus ismerje a gyermekek beszédfejlődésben megtett útját, és segítse, fejlessze őket, ha szükség van rá. Az óvodapedagógusnak magas szintű beszédképességgel kell rendelkeznie, hogy a lehető legjobb mintát kapja az intézményben a gyermek. Az óvodában nem csak a pedagógustól, hanem a kortársaitól is kapnak mintát a gyermekek. A beszédfejlődésben elmaradott gyermeknek a pedagógus célzottan tud segíteni, amíg a gyermeket érintő elmaradás, probléma nem mutat túl az óvodapedagógus kompetenciáján. A beszéd megfelelő kialakulásában fontos szerepet tölt be a közös játék. Számtalan lehetőség áll rendelkezésre, ami elősegíti a gyermekek beszédfejlődését. A különböző játéktípusokban más-más módon fejlődik a beszédképesség. A dolgozatomban a játékok közül a kártyajátékok használatát emeltem ki és vizsgáltam, mely több területen is fejleszti a gyermekek képességét.

A kártyajátékok közül kettőt választottam, az egyik a Dobble, a másik pedig a SZÓ-KÉP-TÁR. Mindkét játék esetében mikrocsoportokban végeztem a megfigyelést a kiválasztott óvodában. A mikrocsoportokban három-három gyermek volt jelen. Egyik csoportban a logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekek, a másikban olyan gyermekek voltak, akiknek nincs szükségük logopédiai fejlesztésre. A megfigyeléseken az alábbi szempontokat figyeltem meg: szó-ábra felismerés, főfogalomhoz társítás, figyelem, emlékezet és a kudarcátűrés. A gyermekek a mikrocsoportos foglalkozásokon aktívan részt vettek a játékokban. A játékokat a kártyához tartozó szabály, útmutató szerint alkalmazta az óvodapedagógus. A Dobble játék végén kitért a főfogalmakra is. A vizsgálatomban más eredményt kaptam, mint amire számítottam, a feltevésem az volt, hogy a logopédiai fejlesztésben nem részesülők jobban teljesítenek a megfigyelt játékoknál. Azonban az eredmény az ellenkezőjét mutatta, nem volt nagy eltérés, de mégis gyengébben teljesítettek az említett csoportban lévő gyermekek „A” gyermek kivételével. A Dobble játéknál a főfogalomhoz társításban gyengébben teljesítettek a logopédiai fejlesztésben részesülő csoporthoz képest. A megfigyelt foglalkozásokon észrevehető volt, hogy a csoportokban a kudarcátűrő képességük gyengébb a gyermekeknek, melyet fejleszteni szükséges, mert az iskolában a tanulás során fontos szerepet tölt be. A gyermekeknél a szó-ábra felismerés egyik gyermeknek sem okozott problémát. A SZÓ-KÉP-TÁR használatánál jobban megfigyelhetők voltak az eltérések, mint a Dobble játéknál. A

gyermeknek figyelme több alkalommal is elkalandozott, ilyenkor a pedagógusnak jeleznie kellett a gyermeknek, hogy a feladatra figyeljenek. A játék használata közben bővült a gyermekek aktív és passzív szókincse, gyakorolhatták a mondatalkotást. A szakdolgozatom másik felvetése, hogy a gyermekek beszédfejlődését segítik a játékok a vizsgált alatt is beigazolódott. A megfigyelést 5-5 alkalommal végeztem és a vizsgálat alatt az alkalmak számának növekedésével hallhattam, hogy a gyermekek szó-kép felismerése, főfogalomhoz társítása egyre erősödött. A szimbólumokat, képeket egyre gyorsabban ismerték fel és a képen láthatott ábrákat helyesen ismerték fel és mondták ki. Véleményem szerint a két vizsgált kártyajáték használata az óvodákban elősegíti a gyermekek beszédfejlődését, ezért az óvodákban ajánlott lenne bevezetni. A vizsgálatom alatt láttam, hogy a gyermekek örömmel vettek részt a játékokban, ezért úgy fejlődnek, hogy számukra nem megterhelő. A Dobble és a SZÓ-KÉP-TÁR két olyan játék, mely több képességüket is fejleszti és lehetőséget ad még arra is, hogy a különböző témakörökben új ismeretekkel bővüljön a gyermekek szókincse, tudása. Megfigyelhető volt, hogy a gyermekek nyitottak az új ismeretekre, fogalmakra. Azt tapasztaltam, hogy a fejlesztés még a kudarcűrész területén szükséges, mivel a gyermekek ebben mutatkoztak a leggyengébbnek. A siker élmény jó volt számukra, de amikor nem ők mondták először a szavakat nehezen viselték el. A kudarcűrész fejlesztése az iskolakezdés előtt álló gyermekek számára a fontos, hogy az iskolában érő számtalan új feladatot jól vegyék. Szakdolgozatom rámutatott arra, hogy az óvodában nevelő-oktató munka jelentőségére, mely elősegíti a gyermekek fejlődését, ezen belül is a gyermekek beszédfejlődését. A beszéd megfelelő időben történő fejlesztés lehetőségeit, azok hatásait és a játék szerepét a különböző képességek fejlesztésében. Ismereteim bővítése mellett a szakdolgozat elkészítésével és a gyakorlati vizsgálaton tapasztaltakkal olyan tudást szereztem, melyet majd óvodapedagógusként fel tudok használni és a gyakorlatban is alkalmazhatok.

7. Irodalomjegyzék

363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet- az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. Letöltés dátuma: 2024.04.17. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

Dankó Ervinné (2016): *Nyelvi kommunikációs nevelés az óvodában*. Budapest: Flaccus Kiadó.

Dobble: *Dobble Kids*. Dobble honlapja, Letöltés dátuma: 2024.04.15. Forrás: <https://www.dobble.hu/wp-content/uploads/2018/04/Dobble-kids-j%C3%A1t%C3%A9kszab%C3%A1ly.pdf>

Dobble: *Dobble alapjáték*. Dobble honlapja, Letöltés dátuma: 2024.04.15. Forrás: <https://www.dobble.hu/wp-content/uploads/2018/04/dobble-alapj%C3%A1t%C3%A9k-j%C3%A1t%C3%A9kszab%C3%A1ly.pdf>

Elkonyin, D.B (1983): *A gyermeki játék pszichológiája*, Budapest: Gondolat Könyvkiadó.

Fonay Tiborné – Kissné Takács Erika (2008): *Játsszunk együtt! Anyanyelvi képességek fejlesztése*. Debrecen: Pedellus Tankönyvkiadó.

Gósy Mária (1994): *A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése*. Budapest: Nikol GMK.

Hargitai Katalin (2018): *SZÓ-KÉP-TÁR Középső csoportos fejlesztődoboz*, Módszertani útmutató. Műszaki Könyvkiadó.

Horváth Ildikó (2000): „Elmenvén azért tegyetek tanítványokká minden népeket...”. Magyar Református Nevelés: Református pedagógiai szaklap, 1(8), 14-16. Letöltés dátuma: 2024.04.07. Forrás: https://real-j.mtak.hu/11305/8/reformatus_neveles_2000_8.pdf

Horváth-Szinnyai Borbála (2013): *Játékra fel!* Letöltés dátuma: 2024.04.08. Forrás: <http://www.kepessegfejlesztes.hu/jatekra-fel/>

H. Tóth István (2016): *Szóra készítő, Háttérismeretek, fejlesztési lehetőségek óvodáskorúak beszéd- és kiejtésgondozásához*. Budapest: Flaccus Kiadó.

Játékpszichológia: *Kudarctűrés*. Játékpszichológia honlapja. Letöltés dátuma: 2024.04.13. Forrás: <https://jatekpszichologia.hu/kudarctures/>

József István (2012): *Fejlődépszichológia nevelőknek*. Kaposvár: Dávid Kiadó.

Kas Bence – Lukács Ágnes (2020): „Hogy mondjam?” –*A nyelvfejlődési zavar jelensége és hatása a fejlődésre*. Letöltés dátuma: 2024.02.05. Forrás: <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=849>

Lukács Ágnes – Kas Bence (2011): *Érts és értesd meg magad!- A nyelvi fejlődés folyamata és elmaradásai*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet: A koragyermekkori fejlődés természete-fejlődési lépések és kihívások, Budapest Letöltés dátuma: 2024.02.05. Forrás: <https://mek.oszk.hu/14800/14806/14806.pdf>

Macias, Michelle M. – Twyman Kimberly A. (2011): *Speech and Language Development and Disorders. Developmental and Behavioral Pediatrics*. American Academy of Pediatrics, Chapter 11. Letöltés dátuma: 2024.04.10. Forrás: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/7224/1/810.pdf#page=222>

Millar, Susanna (1968): *The Psychology of Play*. Harmondsworth: Penguin Books.

Montágh Imre – Montághné Riener Nelli – Vinczéné Bíró Etelka (2018): *Gyakori beszédhibák a gyermekkorban*. Budapest: Holnap Kiadó.

Rosta Katalin (2018): *Az óvodáskori beszédzavarokról*. *Gyermeknevelés*, 6(3) 93-98 Letöltés dátuma: 2024.02.05. Forrás: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40306/gyn_2018-3_rosta_93-98.pdf;jsessionid=C2118696C8D52B50932591DED6F8C3EB?sequence=1

Sárosdi Virág: *Három kedvenc beszédindító játék*. Letöltés dátuma: 2024.03.28. Forrás: <https://skillo.hu/3-kedvenc-beszedindito-jatekom/>

Sugárné Kádár Júlia (1986): *A beszédfejlődés útjai, beszédfejlesztés az óvodában*. Budapest: Tankönyvkiadó.

Tölgyessy Zsuzsanna (2023): *Játékpedagógia*. Budapest. Letöltés dátuma: 2024.04.10. Forrás: <https://btk.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/2446835/file/jatekpedagogia.pdf>

Vasíková, Jana – Záková, Iva (2017): *SpeechTherapyPrevention in Kindergarten*. Acta Educationis Generalis, volume 7, 2017, issue 2 Letöltés dátuma: 2024.04.10. Forrás: <https://intapi.sciendo.com/pdf/10.1515/atd-2017-0014>

8. Táblázatok és ábrák jegyzéke

1. ábra: A Dobble játék- Logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekek csoportja. 28. oldal
2. ábra: A Dobble játék- Logopédiai fejlesztésben nem részesülő gyermekek csoportja. 29. oldal
3. ábra: A Dobble játék. 30. oldal
4. ábra: A SZÓ-KÉP-TÁR fejlesztőjáték- Logopédiai fejlesztésben részesülő gyermekek csoportja. 35. oldal
5. ábra: A SZÓ-KÉP-TÁR fejlesztőjáték- Logopédiai fejlesztésben nem részesülő gyermekek csoportja. 36. oldal
6. ábra: A SZÓ-KÉP-TÁR fejlesztőjáték. 37. oldal

9. Nyilatkozatok

9.1 Hallgatói nyilatkozat

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Kaposi-Domonkos Bernadett
A Hallgató Neptun kódja: BAHGDG
A dolgozat címe: A beszédfejlesztés lehetőségei a játékban
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumba. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumban.

Kelt: 2024 év április hó 21 nap

Kaposi-Domonkos Bernadett
Hallgató aláírása

9.2 Konzulensi nyilatkozat

KONZULENSI NYILATKOZAT

KAPOSI-DOMONKOS BERNADETT (név) (hallgató Neptun azonosítója) BAHGDG
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Kaposvár, 2024. április 18.

belső konzulens

Dr. Vörös Klára Ilona egyetemi docens
MATE Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék